ئەم بابەتە لە ژمارە 10ی گۆڤاری (متمانە) بڵاوکراوەتەوە

نەوەکان و گەڕەلاوژەکانیان

ئیسماعیل حەمەئەمین

1

کاتێك گەڕەلاوژە و پێکادان و توندوتیژی سەرجادەکان دەستپێدەکات، ساتێك لەساتەکانی سوستمێکی کۆمەلایەتی و سیاسی درزی تێدەکەوێت، بیرۆکەیەکی چەسپاوی چەند ساڵە و بیروڕاجێگیرەکان دەلەرزێن و پرسی مۆراڵ و ئەخلاقیاتی جێگیر دەکەونە ژێر سێبەرەکانی بەدگومانیەوە،لەگەڵێشیدا ئەو پرسیارە دێتەکایەوە : بۆچی ئەمانە ڕوودەدا ؟، هەڵە لەکوێدایە و درزتـێـبوونەکان لەچ زەویەکی فشەڵ خۆی درێژ کردۆتەوە؟، تاچەندە ئەم گەڕەلاوژانە توانای بەردەوامیان هەیە؟ دەشێت ئەمانە نوێنەری نەوەیەکی نوێ بن بە جیهانبینیەکی تازەوە؟! یاخود تەنها گردبوونەوەیەکی ناڕەزایی کاتین؟!، ئایا ئەم گەڕەلاوژانە مانای ئەوەیە کەسوستێم کۆنینە و پەڕپوت و پیرە و نەوە نوێەکان و شورشۆچکە نوێیەکان و داواکاریە نوێیەکان زەنگی لەناوچوونی کۆنەخوازیەکی دەسەڵاتێکی سیاسی و کۆمەلایەتیە؟، یاخود هەژێی و هەڵچوونی چەند داواکاریەکی ڕۆژانە ژیانی کۆمەلایەتین و لە پشتیانەوە هیچ بیرۆکەیەك گەشە ناکات؟!! .. ئەمانە و زۆر پرسیاری دیکە، پرسیاری دەسەلات و لەهەمانکاتیشدا پرسیاری ڕۆشنبیرانی چالاك دەبێت.

2

ڕووداوەکانی ئەم ماوەیەی گێتۆ و قەراغ شارەکانی پاریس ، کەلە سەرتای نۆڤێمبەری 2005 دا گەیشتە ئاستی پێکدادن لەنێوان لاوانی ئەو گەڕەکانەوە و پۆلیسی فەڕەنسی و تەنیەوە بۆ شارەکانی دیکەی دەوروبەری پاریس، زۆر سەرسامبوون و سەرسوڕمانی هێنایە سەر ئاستی دیار و لە نادیارەوە کردی بە دیاردەیەکی زەق و قوتبۆوە لەبەردەم حکومەتی فەڕەنسی و کۆمەڵگەی فەڕەنسایی بەتایبەتی و ئەورووپاش بەگشتی. سوتاندنی ئۆتۆمبێلەکان لە گەڕەکە داخراوەکان کەدەتوانین بە (گێتۆ) ناویان بێنین، نەك هەر تەنها کردەیەکی توند وتیژی کۆمەڵێك گەنج و هەرزە نەبوو لەدەربڕینی بێزاری و ناڕەزاییان بەرامبەر سیاسەتی (کۆچبەری و ئاوێتەبوون) ی چەندەها ساڵەی حکومەتە یەك لەدوا یەکەکانی فەڕەنسا، بەڵکو خۆی لەخۆیدا چەندەها دووری دیکەی هاروژاوی هەبوو. ئەم لەکاتێکدایە، کەس ناتوانێت بڕوا بە لێکدانەوەکانی وەزیری ناوخۆی فەڕەنسا (سارکوزی) بکات، بەوەی کەئەم گەڕەلاوژە و ئاژاوەیە تەنها ڕەهەندێکی تاوانباریانە و لێکدانەوەیەکی ئاسایش خوازیانە هەڵدەگرێ و هیچ ڕەهەندێکی دیکەی مێژوویی و زۆرانبازی کۆمەلایەتی لە پشتەوە نیە...

هەروەك چۆن گەر ئەم ڕووداوانە پابەند بکەینەوە بە کۆمەڵگەی کوردیمانەوە، ناتوانین قەناعەت بەدەسەلاتی کوردی بکەین ، کە لە مانگرتنی خوێندکارانی زانکۆی سلێمانیەوە بیگرە تاوەکو دەگاتەمانگرتنە توندوتیژەکەی

کەلار و لەوێوە بۆ سوتاندنی بەنزیخانەکانی ئاکرێ و لەولاشەوە سەرهەڵدانی گروپەی دژ بەگەندەڵی لە سلێمانی و بزوتنەوەی تارمایی لەهەولێر ...هتد، کەئەم فینۆمینانە تەنها گەڕەلاوژەن و دەستی تاوانبارانی یاریان تێدا کردووە و گەڕەلاوژەکان خاوەنی هیچ سەرچاوەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی تاییەت بەخۆ نین..

ئەم دووبازنەیەی گەڕەلاوژە سیاسی و کۆمەڵایەتیانە لە فەرەنساو کوردستان ، چەندە لەڕووی شوێنەوە دوورن لەیەکتری، ئەوەندەش لەڕووی زەمەنی ناوەکیەوە جیاوازن، سەرەڕای تاییەتمەندی هەریەکێکیان لەڕووی کولتوریەوە و خاڵ جیاوازیان، لەزۆر ڕووەوە، زەمەنەکان لەچەند خاڵێك یەکتری دەگرنەوە ، ئەویش نەوەکان و گەڕەلاوژەکانیانە، داواکاری و شۆڕشۆچکەکانیانە...

لەم گوتارە کورتەدا هەوڵدەدەین ئەو خاڵانگیری و پێکەوەیە زەمەنیەی گەڕەلاوژەمێژوویەکان دیارییکەین و پابەندی بکەینەوە بە پرسی نەوە نوێیەکان و گەڕانیان بەدووی شوناس و جەوهەری بونگەرایاندا ..

چەمکی (شۆڕشۆچکە / ڕیڤۆڵتە Revolte) مانای دژایەتی و دژەوەستانەوەی گروپێکی دیاری کراوی کۆمەڵایەتیە لە پێناو بەدیهێنانی ئامانجێکی تاییەتدا، لەپێناو بەدیهێنانی دەستەکەوتەکاندا کە لەگەڵ دەستکەوتنی کۆتایی پێدێت. بەپێچەوانەی شۆڕشەوەیە کە ڕەهەندێکی فراوان و درێژخایەنی هەیە، شۆڕشۆچکە لە زەمەنێکی دیاریکراو و لەچوارچێوەیەکی دیاریکراودا چالاکە و لەگەڵ بەدیهاتنی زۆر لەو داواکاریانە کۆتایی پێدێت. دەشێت لەڕووی تێوریەوە شۆڕشۆچکەکان زۆربیروڕای سیاسی وفەلسەفی نوێ چەکەر پێبکەن و زۆر بیروڕاو قەناعەتی دێرینیش بگۆڕن و بیلەرزێنن، دەشێت زۆر جیهانبینی نوێ و تێڕوانینی نوێ بهێنێتە ئاراوە. ئەز لەوبڕوایەدانیم کە(شۆڕشۆچکەکان) بەئاسانی بە ژیانی کۆمەڵگەکاندا تێپەڕن وهیچ گۆڕانکاریەکی ڕۆحی و کۆمەڵایەتی ، گەر ڕێژەیش بێت، نەهێنە ئاراوە. هیچ مۆدەیەکی جلی تازە و تایپێکی نوێی هەڵس و کەوت و موسیقا و مۆدە و هەڵس و کەوتی کۆمەڵایەتی لەگەڵ خۆیدا نەهێنێتە ناوەوە. مێژووی شۆڕشۆچکەکان و کرۆنۆلۆژیان و یەك بەدواهاتنی ڕووداوەکان و جۆری ئەو داواکاری و ئیدۆلەکانیان (ڕەمز و بیروڕا و ڕەنگەکانیان) ، پێکهاتەی ئەو شۆڕشۆچکە و گەیشتنیان بە ئامانجەکانیان دیاری دەکەن. لێرەوە دەبێت ئێمە بگەڕێینەوە بۆ سەرە دوای (شۆڕشۆچکە) و بزانین لە کوێوە دەستپێدەکات، لەکوێ ژێی مەترسیداری خۆی وازی دەکات، لەکوێدا هاوار دەکات ، دەلەرزێت و شەپۆلێکی هێمن پێکدێنێت، بەلام ترسناك بۆ دەسەلاتی هەبوو ، شەپۆلەکان ڕا پێچی گێرمە و کێشەی خۆی دەکات..ئەو سەرە داوە دەمباتەوە سەر ئەو شوێن و زەمەنەی کە (گەڕەلاوژە) ی تێدا ڕوودەدات، کاتێك لە ڕووداوێکی بچوکەوە ، کێشە هەڵپەسێردراوەکان دەگەنە ئاستی دارمان و گەڕەلاوژە!، ئیدی زەمەنی گەڕەلاوژە دەستپێدەکات و دووریەکی توندوتیژانە لەخۆی دەگرێت و دەگاتە ئاستی پێکدادان لەگەڵ پۆلیس و ئاسایش و دەزگاکانی حکومەتەکان و چیدی زەمەن، زەمەنی ڕۆژانە ژیانی کۆمەڵگە نامێنێ، بەقەد

هێندەی زەمەنی گەڕەلاوژە دەبێتە زەمەنی بالادەست و ژیاوی کۆمەڵگە، دەبێتە زەمەنێك هەموو ڕووداوەکانی دیکە لەنێو خۆیدا دەتوێنێتەوە.

(گەڕەلاوژە) هەر لەخۆڕا پێك نایەت و بێ مێژووگەرا ناکرێت، خاوەنی مێژووی خۆی و زەمەنی خۆیەتی و تەقینەوەکانی خۆیەتی لە ساتەوەختێکی دیاریکراودا، دەرهاویشتەی ئەو کێشە چارەسەنەکراو و هەڵـپەسێردراوانەیە، کە (هۆشمەندی کۆمەڵایەتی) زەمەنێکە لەیادەوەرەی دووری خۆیدا هەڵیدەگرێ و ئیدی بەردێکی بچوك بەسە بۆ ئەوەی ئەو شێرە نوستووە برسیانە بهاروژێنێت و ئەوانیش زەمەنەی دڕەندەیی خۆیان بنوسنەوە، (ئیدواردۆ گالیانۆ) ی نوسەر و ڕۆماننوسی ئۆرگۆایی دەڵێت: تاوەکو ئەو ساتەی شێرەکان دەست دەکەن بەنوسینەوەی مێژووی خۆیان، مێژوو هەر مێژووی ڕاوچیەکان دەبێت ...

Eduardo Galeano: Das Buch der Umarmungen. Hammer Verlag 1991.

ئیدی ئەم بەردە سەرەتای گۆمی مێژووی ڕاوچیەکان دەخاتە شەپۆل و شڵەقانەوە، ئەو بەردە سەرەتای ئەو گەڕەلاوژانەیە کە لەنەڕە و بێزاریەوە دەست پێدەکات، بەڵام ئایا شێرەکان مێژووی خۆیان دەنوسنەوە ، یاخود تەنها نەعرەتەن لەهەوادا و دواجار گەڕانەوەیە بۆ ژێر سێبەری درەختە پیرەکان ؟!. .

گەڕەلاوژەکان ئەو هاروژاندانە دەجوڵێننەوە کە سەرجەم کولتوری کۆمەڵگە دەخاتە بەردەم پرسیاری گرنگ و مێژوویی، چەندە لەڕووی زەمەنی هەڵچوون و سۆزداریەوە کورت و سەر توێژکەوتووە، ئەوەندە پاشماوە و ئاسەوارەکانی بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ کاریگەری خۆیان درێژ دەکەنەوە، بەڵام ئەوەی پێویستە لێرەدا هەڵوێستەی لەسەر بکەین ئەوەیە، کەهەموو هەراو گەڕەلاوژەیەك و نایاساغیەك و کۆبوونەوەیەك لەم گوتارەمدا بە (گەڕەلاوژە) لەقەڵەم نادەم، بەڵکو مەبەستم لەگەڕەلاوژە: <u>ئەو چالاکیە نارەزایی دەربڕینەیە کەهەوڵدەدات کێشەکان بخاتە سەر ئاستی جوڵە و هەوڵبدات فۆرمێکی داواکاری لەخۆبگرن و خاوەنی مێژوویەکی خۆیان بن.</u>

ئیدی ئەم داواکاریە لەشێوەی ڕیفۆرم و چاکسازی یاوەکو نارەزایی و لابردن و گۆڕینی ڕیشەیی زۆر بارودۆخی کۆمەڵایەتی و یاساییدا بێت، یاخود لەدوای خۆی تیۆرەی سیاسی و ڕوانینی کۆمەڵایەتی و فەلسەفی نوێ بهێنێتە ئاراوە. هەموو ئەم جۆرە گەڕەلاوژانە بەڕای من مێژووین، چونکە لێرە و لەوێ و بەنەرمی پەیدا دەبن و لەدواجاردا ڕێگەخۆشکەرن بۆ هۆشمەندیەکی نوێ و بیرۆکەو جوڵەیەك ، تەنانەت بۆ شۆڕشێکی نوێش ، یاوەکو زۆر جاران دەسەڵاتێکی تایبەتی سیاسی و فیکری دەخەنە گومانەوە و قوون گەرمی ئەو ئایدۆلۆژیە و بالادەستیەی دەخەنە بەردەم پرسیاری سەختی لەوەوپێش نەکراو. بەمانای، هێڵە جیاکەرەوەکان و هێڵەجیاوازەکان کەمن لەم گوتارەمدا بە (هێڵە گەرمەکان) <u>ناویان دەبەم، هێڵی جیاکارەوە و گەرمن لەنێوان توندوتیژیەکی بێ سەروبەری بەرژەوەندخوازی گروپەیەکی سیاسی لەکاتی هەڵبژاردندا یاخود بۆ مەبەستێك پێی هەڵدەستێت و لەنێوان ئەو گەڕەلاوژانەی لەقوڵایی زامێکی دێرینە و کێشەیەکی قوڵی سیاسی و کۆمەڵایەتیەوە دەتەقنەوە.</u> بەجۆرێکی دیکە دەتوانم بڵێم، هێڵە گەرمەکانیش ئەو هێڵە سوورانەن کەسەرەتا بە کاڵی دەکێشرێن و لەدوایشدا دەبنە هێڵی جیاکەرەوەی (نەوەکان) و (بیروراکان) لەیەکتری ، هێڵە گەرمەکان ئەدەبیاتێکی تازەی کولتوریی هەنووکەیی مرۆڤەکانن لە بەردەم کێشە گرنگە مرۆییەکانیان، بوونێکی تازەی ئیندڤیدوالی (کەسی وتایبەت) نوێن لە فۆرمی گردبوونەوەیەکی هاوبەشی کۆمەڵیدا، لەپێناو بەرهەمهێنانی پرۆدۆکت و بەرهەمێکی نوێی کولتوری وسیاسی کۆمەڵگە، هێڵە گەرمەکان سەرەتای هۆشمەندیەکی نوێی و فریش و تازەن و خۆیان لەبەردەم ئەزمونەکانیانیاندا هەلاوێردە و جیاکار و کێشەبەند و ئەزمونەگەر دەکەنەوە، تازەبوونەوەیەکەی جەستەی

کۆمەڵگەن لەبەردەم گەردوونێکی دیکە، کەلەگەڵ کەش وهەوای نوێیی گڵۆباڵ و جیهانگیری سەردەمدا بگونجێت. هێڵەگەرمەکان ئەو سنورانە جیادەکەنەوە، کە دەسەڵاتی چەسپیوو و پیر بەری دەکەوێت و بیروڕا چەسپاوەکان و مۆرالی باو و کۆنزەرڤاتیف دەخاتە بەردەم ئەگەری لەق بوون و پێداچوونەوە.

4

ئەوەی ئەم (هێڵە گەرمانە) دەکێشێت، گەڕەلاوژەکانن، کۆمەڵەیەکن، گردبوونەوەیەکی ناڕەزایخوازیانەی مرۆڤەکانن کەکێشەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی وئابووری ومێژوویی کۆیاندەکاتەوە، ئەو کێشانەن لەژێر پێستی کۆمەڵگەدا هەڵدەتۆقن و لێرە و لەوێ جەستەی کۆمەڵگە دەخەنە بەردەم نەخۆشی و تێکچوونی ڕۆتینی ڕۆژانەژیانی، ئەگەر هاتوو سوستێمی کۆمەڵایەتی وەڵامی گونجاوی نەبێت و ئەقڵانیگەریانە فریای خۆی نەکەوێت ، ئەوا هێڵە گەرمەکان کە خوڵقێنەری (گەڕەلاوژەکان) و مەرجی سەختی (مێژوویی بوونی) ئەو گەڕەلاوژەکانن ، کۆمەڵگە و دەسەڵات بەتایبەت، دەخەنە بەردەم گومان و توندوتیژیەوە.

ئەوەی لە (گەڕەلاوژەکانی فەڕەنسا) دا خۆی کۆرپەیی کرد، تەنها سوتاندنی هەزارەها ئۆتۆمبێل نەبوو ، تەنها زەرەدی میلۆنەها ئۆیرۆ نەبوو، بەڵکو دەمامك لابردن بوو لەسەر کێشەی ڕاسیست و ڕەگەزپەرستی و کۆچبەری کە ڕەگەکانی دەگەڕێتەوە بۆ زەمەنی کۆلۆنیال، نەك هەرئەوەندە بەڵکو لەڕووی فیکریشەوە دەتوانرێت باس لە درێژە پێدانی کۆلۆنیال و ئەقڵیەتی کۆلۆنیالی بکرێت لە فەڕەنسادا، دەتوانرێت کێشەکە وەکو (دۆمینیك ڤیدال) لە مانگەنامەی (لۆمۆند) نوسیویەتی : ئەم ڕووداوانە ئەو شەوق و ڕۆشنایەی نەدەبوو، ئەگەر هاتوو ئەم خاڵە سوتێنەرە کۆمەڵایەتیانە، پێکدادانی سێ قەیران نەبوونایە و بەریەکتری نەکەوتنایە: قەیرانی کۆمەڵایەتی، قەیرانی نوێنەرایەتی سیاسی و قەیرانی پۆست کۆلۆنیالی .. ئەم سێ قەیرانەی دۆمینیك ڤیدال باسی لێوەکردووە، سێ خاڵی گرنگی مێژووی و سیاسی و کۆمەڵایەتین و پشتەوێنەی گەڕەلاوژەکانی ئەم دوایەی فەڕەنسان .

Le Monde diplomatique. Dezmber 2005. Deutsche Ausgabe.

دیارە زۆر لە نوێنەری ئەو ناوچە جیاوازانەی پاریس باسیان لەم قەیرانانە کردووە، ڕەخنەیان لە حکومەتە یەك بەدوایەك هاتووەکانی فەڕەنسا گرتووە ، بەوەی هێشتا بەچاوی میللەتی ژێر دەستەوە سەیری مەغریبی وجەزائیری و ئەفریقایی نێو فەڕەنسا دەکەن، لەگەڵ ئەوەی کە دوونەوە لەم وڵاتەدا تێپەڕ بوون و بەڕەگەزنامە فەڕەنسین، کەچی هێشتا لە گەڕەکە تایبەتەکانی پاریس، لەسەر شێوازی گیتۆ و لە (گێتۆکاندا) دەژین!. حکومەت و بەڕێوبەرایەتیە حکومیەکان بەچاوی هاوڵاتی ژمارە دوو سەیریان دەکەن و مامەڵەیان لەگەڵدا دەکەن. ئەم ئەقڵیەتە کۆڵـۆنیالیە زیاتر لەنەوەی دووهەمی کۆچبەراندا زیاتر ڕۆدەچێت و چیدی نەوەی دووهەم نایەوێت وەکو کۆچبەرێکی هاتوو مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت ، ئەو لە پاریس لەدایکبووە، منداڵی بەسەر بردووە و دەیەوێت مافەکانی خۆی دوور لەزەمەنی کۆلۆنیال پراکتیزەبکات، دەیەوێت کۆتایی بهێنێت بەو زەمەنە. ئەمانە و زۆر کێشەی دیکە بەدرێژایی چل ساڵ زیاتر دەبێت کەڵەکە بووە و ئیدی لەڕووداوێکی بچوکی پێکدادانی پۆلیس و چەند گەنجێکدا، کێشەکە تەقیەوە ، کار گەشتە ئەو ڕادەیەی ئێواران لە وبەشانەی پاریس قەدەغەی هاتوچۆ و

هاتنه دەرەوە ڕابگەیەنێت، حکومەت هانا بەرێتە بەر سوپا ... گەڕەلاوژەکان ئێستا کۆتاییان هاتووە ، بەڵام قەتماغەی ئەو برینەیان هەڵدایەوە کەکۆلۆنیال و زەمەنی داگیرکردن و سیاسەتی پۆست کۆلۆنیال و پاشماوەکانی، لەڕێگەی چەند پارتێکی سیاسی و بەڕێوبەرایەتیەوە مومارەسەی دەکرا ، بووە هۆی بەریەکەوتن و کێشە وەل ملانێی و گەڕەلاوژە .

بەدیویکی دیکەدا ئەم گەڕەلاوژانە، ئەو کێشەبەندیە گرنگەی هێنایە سەر ئاستی گفتوگۆ ،بەوەی، بۆچی ئەم مێژووە دوورودرێژە لە شۆڕشی پیشەسازیەوە بیگرە تاوەکو شۆڕشی فەڕەنسی و پڕنسیبەکانی ڕۆشنگەری و پاشان مۆدێرنە، نەیتوانیوە چەمکی تۆلەرانس (لێبوردن) و (پێکەوەژیان) لە هۆشمەندی کۆیی ئەورپایدا جێگیربکات؟، بۆچی هێشتا زەمەنی کۆلۆنیال و (ڕەگەزپەرستی شاراوە و ناڕاستەوخۆ) هێشتا پشتەوێنەیەکی ناشرینی زۆر مومارەسەی بیروکراتیانەی سەرجەم ئەوروپان لەبەرامبەر (ئەوی دیکەی بێگانە)، کاریگەری ئەم مێژووە دوورودرێژانەی (ڕۆشنگەری) بۆچی تەنها لەخولگەیەکی ئەوروپایی یاخود ناسیونالی ئەوروپایی مومارەسەدەکرێت و لەدەرەوەی ئەم نێوەندانەدا هەموو ئەوانی دیکە بەر سیاسەتی فەرامۆش کردن دەکەون؟!، ئەم ئەقڵیەتە چۆن درێژە بەخۆی دەدات و خاڵەقورسەکانی بەردەوامبوونی لەکوێدان و لەهەمان کاتیشدا کەلێنەکانی بیروڕاکان و ڕۆشنبیران بەگشتی لەکوێدان و کاریگەریان لەسەر کۆمەڵگە لەچ شوێنێکدا لاوازە و درزتێبووە، هۆکارەکانی چین و درزتێبوونەکان تاوەکو کوێ درێژ دەبنەوە؟!... ئەمە و زۆر لەبیرکردنەوەی دیکە گەڕەلاوژەکانی ئەم دوایەی فەڕەنسا هاورژاندی و لەسەر ئاستی کولتوری سیاسەتیش پرسیاری دیکە سەرهەڵدەدات و بەردەوامی هەیە...

کەواتە بەڕێزان ئایا دەکرێت ئەم جۆرە (گەڕەلاوژانە) ئاوەها بەئاسانی تێپەڕ بێت؟، دەکرێت ئێمە بڵێین کەئەوە (هێڵەگەرمەکان) ی پێش و دوای گەڕەلاوژەکانن ئەم مێژووگەرایە و پێچەگۆڕانانە زامن دەکەن و بەردەوامی پێدەدەن.. لێرەوە و لەم تێزەوە دەتوانین ئاوڕێك لەخاڵێکی دیکە بدەینەوە و ناکرێت بەسەریدا تێپەڕین ، ئەویش ڕۆڵی (نەوە نوێیەکانە) لە ئاست هەلایساندنی (گەڕەلاوژەمێژویەکاندا) ، لەم تێزەوە جارێکی دیکە دەگەڕێنەوە بۆ سەر نەوەکان و کێشەکانیان..

نەوکان کێن؟!، ئەو پرسیارە هەمیشە دەمانخاتە بەردەم کێشەبەندیەکی هیومانیەوە، بەوەی ئێمە زیاتر لەنەوەکاندا چوارچێوەیەکی بوونگەرایی بۆخۆمان دیاری دەکەین، چوارچێوەیەك بۆ ژیان و شوناسێك من لەوی نەوەیەکی دیکە جیابکاتەوە، نەوەکان چوارچێوەیەك دەدۆزنەوە بۆ ئەوەی تێدا دەرکەون، پەنجەرەیەك تێدا بتوانن خۆیانی تێدا دەربخەن و بڵێن: ئاها..ئەوە ئێمەین، نەوەیەکین خاوەن زەمەن و ڕەنگی خۆمانین، بەجیاوازی ژینی تایبەتمان، ئێمە لەم چوارچێوەیەدا خۆمان پێناسەدەکەین و دەتوانین ڕەنگێك بدەین بەخۆمان، مێژوویەکی تایبەتمان هەبێت لەم کۆمەڵگەیەدا کەئاسەوار و جێگە پەنجەی ئێمە بە ڕووداو و دروستبوونەوە و ڕوخانەکانەوە دیار بێت، هەموو زەمەنەکان وەکو یەك نین و ئێمە پاڵەوانی زەمەنێکی تایبەتین، یاخود دەبین بەپاڵەوانی زەمەنی خۆمان، زەمەنێك کە زەمەنی ئێمەیە ، دەم وچاوێکی دیارین لەمێژوویەکی تایبەتدا.. نەوەکان ئەو چوارچێوە شوناسیەن کە هێڵێکی گەرم ڕادەکێشن و سەرەتای گەڕەلاوژەیەکن لەمێژووی کۆمەڵگەدا،

ئەو گەڕەلاوژانە ئاوەها بەئاسانی بەژیانی کۆمەڵگەدا تێپەڕ نابن و زۆرجارانیش پێچێکی گەورەن لە مێژووی جیهاندا..

لەم وەسفە ڕۆمانتیکەیەی سەرەوە ئەوەمان بۆ ئاشکرا دەبێت، کەشوناس ونەوەکان و پێناسەیان لەچوارچێوەیەك و زەمەنێکی مێژوویی تایبەتدا، نەوەکان دەخاتە بەردەم پێناسەی جیاوازەوە، بەڵام ئەوەی کەدەبێتە هەقیقەتێك ئەوەیە، کەئێمە خۆمان لەبەردەم نەوەیەکدا دەبینینەوە پەردەکانی خۆی بەتەنافی ژیانی کۆمەڵگەدا هەڵواسیوە و لەوێوەڕا شەڕی بوونگەرایی خۆی دەکات. نەوەی جەنگ ، نەوەی شەستەکان، نەوەی حەفتاکان، نەوەی دوای ڕاپەڕین، نەوەی ڕوانگە ، نەوە مارکسیستەکان، نەوەکانی شۆڕش و نەوەکانی بونگەرایی، سوریالزم و نەوەی شۆڕشی فەڕەنسی و هتد ... ئیدی لەهەموو کون و کەلەبەرکانی لێکدانەوەو ڕاڤەکردنەوە گوێ بیستی کێشەی نەوەکان و ناولێنانەکانیان دەبین، بەشێوەیەك کەنەوەکان بەشێکی زۆری ئەدەبیاتی دنیای ئێمەیان داگیرکردووە. لەگەڵ جیاوازی پێناسەکان و ڕەخنەگرتنەکاندا، هەموو لەسەر ئەوە پێکدێین کەنەوەکان گردبوونەوەیەکی مرۆیـین لە چوارچێوەیەکی تایبەتدا کەشوناسێکی تایبەتمەند دەدەن بەخۆیان ولەچوارچێوەیەکدا مێژوویەکی تایبەت بە خۆیان بینادەکەن..

لەئەدەبدا کێشەی نەوەکان لەتام و بۆنی زەمەنەی گێڕانەوەی چیرۆکەکانیان بەرجەستە بووە، ڕۆحی نەوەکان لە هونەرەکانی گێڕانەوەی وەك (هونەری ڕۆمان) دا زیاتر خۆی بەرجەستە دەکات، بۆنمونە هاینریخ بۆل لەئەدەبی ئەڵمانیدا جوانترین نمونەی کێشە سایکۆلۆژی و کۆمەلایەتی وشێوەژیانی نەوەی جەنگ لەنوسینەکانیدا بەرجەستەدەکات، گونتەرگراس لەسەرێکی دیکەوە باس لەنەوەیەکی دیکەی نێو ڕووداوەکانی جەنگ دەکات، ئەو نەوەی بەشداری جەنگی نەکردووە ، بەڵام لە نێو کەش وهەوای جەنگدا ژیاوە و ئاسەوارەکانی هەڵگرتووە، کێشەی نەوەکان و پاشماوەکانی ڕاسیستیەت و پەیوەندیەکانی نێوان نەوەی دوای جەنگ بە کێشەکانی جەنگ و کاریگەریەکانیەوە،بەشکی زۆری جوگرافیای ئەدەبی گوتنەرگراسە. لە ڕۆمانی (بیروڕایەکی ڕەشبین) باس لە گەڕانەوەی مردووەکانی پۆلۆنیاو ئەڵمانیا دەکات بۆ گۆڕەسروشتیەکانی خۆیان!!، ئەو ئەڵمانە پەرەوازانەی بەهیوابوون چ نەبێت قەبرێکیان لەئەڵمانیدا هەبێت، چ ئەو پۆلۆنیانەی بەهیوا بوون بستەخاکێکیان لە پۆلۆنیای نیشتمان ببێت بەقەبریان. لەڕۆمانی (بیروڕایەکی ڕەشبین) دا گونتەر گراس باس لەوە دەکات، کەچۆن ناسیونال سۆسیالزمی ئەڵمانی (نازیزم) ، کێشەی گەورەی بۆ نەوەکانی دوای جەنگ بەجێهێشتووە، بەجۆرێك کەژیانی پریڤات و کەسی لە نێوان ئافرەتێکی پۆڵۆنی و پرۆفیسۆرێکی ئەڵمان لەبەردەم چەندەها کێشەی مێژوویی و یەکلایکردنەوە و تاڵیدا خۆی دەبینێتەوە، ئەوە بیرکردنەوەی نەوەی دوای جەنگە کە گراس باسی لێوەدەکات ، ئەوە جەنگ نیە وەك بابەت، بەڵکو گەڕانەوەی ژیانەوەی ئاساییە بۆ مردووەکان. مردووەکان مافی ئەوەیان هەیە بەسروشتی سەربنێنەوە ، هەر وەك لە زاری فیگوری ڕۆمانەکەوە باس لە مافی (مافی گەڕانەوەی مردووەکان بۆ نیشتمان.) دەکات.*

.. (Grass. Unkenrufe. S.38)

لەنێوان هاینرخ بۆل و گونتەرگراسدا کێشەی دوونەوە و دوو زەمەنی جیاواز دەستپێدەکات و لەزۆر خاڵدا یەکردەگرنەوە، بەڵام ئەوەندەی هاینریخ بۆڵ کێشەی ئازارەکانی جەنگ و ووردەکارەیەکانی ژیانی ئەو نەوەیە دەگێڕێتەوە و دەیخاتە بەر کێشەبەندی گێڕانەوەی ڕیالستانەوە،ئەوەندەی جەنگ لەلای هاینریخ بۆڵ وەك ووردەکاری چەوساندنەوەی سەربازەکان، کەبەزۆرەملێ لەبەرەکاندا خەون دەبینین و برسی دەبن و بەدیل دەگیرێن و

کەمئەندام دەبن و لەکاتی گەڕانەوەشیاندا بەرامبەر خێزانێکی هەڵوەشاو برسێتی و تێکشکاندنی سایکۆلۆژی دەبنەوە، هێڵی سەرەکی گێڕانەوەکانی ئەوەن. ئەوەندە گونتەر گراس گرنگی نادات بەخودی ئەو فیگورە ، ئەو سەربازە تێکشاوە و ئەو جەنگەخۆی لەکاتی هەڵگیرسانیدا، بەڵکو کێشەکانی دوای جەنگ و کاکردن لەڕابوردوودا و کێشەکانی نەوەی دوای جەنگە لە بەرامبەر پاشماوەکانی نازیەت و نەوەکانی جەنگ و پیرەکانی ناسیونال سۆسیالزم،ئەمانە بەجیاواز لە هاینریخ بۆڵ هێڵی سەرکی کاری هونەری گێڕانەوە و فیکری ڕۆمانەکانی ئەون.
ئەگەر بەکورتی لەخزمەت ئەم باسەدا لەکێشەی نەوەکان بڕوانین، ئەوا هاینرخ بۆڵ نوێنەری ئەو نەوە جەنگەیە کەبەشدارە و ئازار و یادەوەرەیەکانی بەدووی خۆیدا ڕادەکێشێت، ئەوا گراس نوێنەری نەوەیەکی دیکەی دوای جەنگە کەئاسەوارەکانی جەنگی لەلاگرنگتر وەك لە کێشەی جەنگ خۆی ، لەنێوان ئەم دوونەوەیەدا ، نەوەی جەنگ و نەوەی دوای جەنگی ئەڵمانیدا، خاڵی جیاوازی و یەکدگیری هەیە،بەم شێوەیە لەئەدەبدا نەوەکان بەجوانی تەعبیر لەخۆیان دەکەن و مرۆ دەتوانێت چەندەها نمونەی زیندووی لەم بابەتە، لەئەدەبی کوردی دەرهاویشتە بکات.

دیارە نابێت ئەوەمان لەبیر بچێت، بوونی چەندەها (هێڵی گەرم) ، کەلەشەستەکانی ئەوروپادا و بەتایبەت لەکۆتایی شەستەکاندا کێشەی ئەم دوونەوەیەی (نەوەی جەنگ) و (نەوەی دوای جەنگ) ی خستە سەر ئاستێکی پێکدادانی سیاسی و ئیدی گەڕەلاوژەکان لەنێوان ئەم دوونەوەیە گەیشتە پێچێکی تیژ کەبووە هۆی سەرەتای گەڕەلاوژەکان ، لە(هێڵەگەرمەکانەوە) جیاوازیەکانی ئەم دوونەوەیە تیژ و تیژتر دەبۆوە ،هێڵە گەرمەکانیش ئەو جیاوازی شێوەژیان و بیروڕاو جیهانبینیانە بوون کەئەم نەوەیەی لەوی دیکەی جیادەکردەوە، بەجۆرێك کەئیدی نەوەکان لەگردبوونەوەیاندا، بتوانن (فۆرمێکی بیروڕا) بۆخۆیان تێزەبەندی بکەن، کەلەدوایدا زۆر بیریارو ڕۆشنبیری گرنگی جیهانیان لەخۆیان کۆکردەوە، شەڕی نێوان فیکری تەنها لەنێوان کوڕو باوکەکان نەبوو، بەڵکو گواسترایەوە بۆ بەدگومانی لە خودی بوونی سوستێمی سیاسی وپەروردەیی و کۆمەڵایەتی ، کەنەك تەنها کێشەی لەسەر ئاستی خوێندکارانی زانکۆ تەقاندەوە بەداواکردنی ڕیفۆرم بەڵکو پرسیار بوو لە خودی ڕۆحی سەردەم خۆی ، بەباشی دەزانم بۆ ئەوەی خوێنەری ئازیزم بخەمە بەردەم وێنەیەکی ڕوون و ئاشکراوە و لە کرۆکی بابەتە نێزیك ببمەوە، لەبەشێکی داهاتوودا ، چەند خاڵێکی گرنگی شۆڕشۆچکە و گەڕەلاوژەکانی ساڵی 1968 لە فەڕەنساو بەتایبەتیش لە ئەڵمانیادا بهاروژێنین.

کرۆنۆلۆژی شۆڕشۆچکەی مای 1968 لەفەرەنسادا باشترین نمونەمان پێشکەش دەکات لەسەر سەرەتای گەڕەلاوژەکان و دۆزینەوەی خاڵە قورسەکانی کێشەکان، کەسەختبوونیان لە بەریەکەوتنەکاندا خۆی دەبینێتەوە، دەبێت ئەوەش بڵێن کەهێڵەگەرمەکانی نێوان دوونەوەی جیاواز ڕۆژ لەدوای ڕۆژ و ساڵ لەدوای ساڵ کێشەی نوێی کەڵەکە دەکردە سەریەك ، بەجۆرێك کەئیدی جیاوازیەکان گەیشتە ئاستێك کەچیتر مارشی ناسیونالیستی حکومەتی ژەنرەاڵ دیگۆل و پاراستنی نەتەوەی فەڕەنسی لەهەڕەشەکانی دەرەوە، کاریگەری نەبوو بۆ سەر نەوەی داهاتوو، نەك لەبەر ئەوەی نەوەی شەستەکان سەدەی ڕابوردوو کوڕانێکی لامسەلایی بوون ، هەر وەك چۆن ئاوەها

لەلایەن کۆنزەرڤاتیفەکان (کۆنەپارێز) و ناسیونالیستە پیرەکانەوە وەسف دەکران، نەخێر ، بەڵکو ئەمان نەوەیەکی نوێ بوون بە مۆتیڤێکی نوێ و ژیانێکی نوێیەوە دەیانەویست هەموو ئاسەوارەکانی جەنگ لە نێو ئەقڵی باوی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەو سەردەمە دەرکێش بکەن. درێژە پێدانی ئەو کۆنەخوازیە چیتر لەگەڵ خەونەکانی ئەواندا نەدەگونجا، ئەوروپای داوی جەنگ ، ئەوروپایەك بوو زاخاودرابوو بەخەون بەدوارۆژەوە، خەونی دوارۆژیش لەگەڵ درێژبوونەوەی دەسەڵاتی دیگۆڵیەکان و ژەنراڵەکانی ناسیونالیست و کۆنەپارێزەکانی فەرەنسادا دەبووە کابوسێکی ناخۆش و هەناسەتوندیەکی ئازادی ، چیتر ئەو سوستێمە سیاسی و ئیداریە نەیدەتوانی لەگەڵ ئەو سێبەرە وکەش و هەوا کۆمەڵایەتیە بگونجێنێت کە نەوەی نوێ خەونی پێوە دەبینی، هۆشمەندیەکی دیکە جێگەی هۆشمەندی بەرگری و گوتاری نەتەوەیی و ناسیونالی دەگرتەوە، هۆشمەندیەك بە دواکاریی ڕیفۆرمی بنچینەیی لە بوارەکانی پەروەردە و سیاسەتی خوێندنی باڵا و زیاتر فراوانکردنی پەیوەندیەکانی نێرو مێ لە کۆلێژ و بەشەناوخۆییەکاندا سەریهەڵدەدا. زانکۆ تەقلیدیەکان کەهێشتا لە باڵاخانە کۆنینەکانیاندا مابوونەوە، بەو بەرێوبردنە و مامەڵە تەقلیدیە کۆنەپارێزە لەگەڵ خوێندکاراندا، جێگەی ناڕەزایی خوێندکاران بوون، کەخەونی نوێی مۆدێرنیزەکردنی کۆمەڵگە بووە خەمێکی گەورەیان، ڕۆژ بەڕۆژ داواکردنی ڕیفۆرم و ناڕەزایی لەسەر شێوزای سوستێمی زانکۆیی پەرەی دەسەند تاوەکو ئەوەبوو لە مانگی مای 1968 دا گەڕەلاوژەکان دەستیان پێکرد و لێرە و لەوێ تەشەنەی سەند تاوەکو لە شۆڕشۆچکەی 1968 دەموچاوێکی مێژوویی بۆخۆی پێکهێنا، نەك تەنها لەفەرەنسا بەڵکو هەموو نەوەی نوێیی لەگەڵ خۆیدا هێنایە نێو شەڕ و ئیدیا و کێشمەکێشمەکانیەوە ، کەلەدوایدا بەیەکێك لە درزتێکەوتنە گرنگەکانی مێژوویی ئەوروپایی و جیهانیش دەژمێرێت، بەوەی ئەوروپای جارێکی دیکە هێنایە سەر پێداچوونەوە و نوێبوونەوە و مۆدێرنیزەکردنی کۆمەڵگەکانی خۆیان لەهەموو بوارەکاندا.

هەروەکو ئاماژەمان پێدا کە (هێڵە گەرمەکان) سەرەتای ئەو دیاریکردنی ئەو هێڵە جیکاریانە بوون لەنێوان دوونەوەدا، لەنێوان دوو ئیدیا و جیهانبینیدا ، بەشێوەیەك کەیەکێکیان لەفۆرمی دەسەڵاتدا خۆی بەرجەستەکردبوو، ئەوی دیکەیان کەنەوەی (منداڵەکان) بوون لەفۆرمی جوڵانەوەی خوێندکاری و فیکری و بڵاوکراوە و سیمینار و گۆڤار و ڕۆژنامەی تایبەت بەخۆیان دەسەڵاتی باوکەکانیان خستە بەردەم پرسیاری پڕ گومانەوە، بەڵام ئازیزانم لەکوێ (هێڵی گەرم) کێشرا لەوێندەرێ پێکدادان دەستپێدەکات . گەڕەلاوژەکان سەرەتای دەرکەوتنی هۆشمەندیەکی کۆمەڵایەتین کە نۆرم و بەها و مۆراڵ و ئەخلاقی کۆمەڵایەتی و ئیدیای باوی کۆمەڵایەتی دەخەنە بەردەم پاکەتێك لە نۆرم و بەهای تازەی جیاواز و پێناسەی نوێ و هەوڵدانێکە بۆئەوەی شوناسێکی نوێ بدەن بەخۆیان. گەڕەلاوژەکان فۆرمێکی نوێی نەوە و بیروڕانوێیەکانن لە گەردوونێکی توڕە و دەرماگیردا.

کرۆنۆلۆژی شۆڕشۆچکەی 1968 بەم شێوەیەی خوارەوە بوو :

* **مای 1968**: دوای ئەوەی خۆپیشاندانێکی خوێندکارانی زانکۆی سۆربۆن قەدەغەکرا ، خوێندکاران هەستان بەگەڕەلاوژە و زانکۆیان بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ داگیر کرد ، تاوەکو پۆلیس ناچاربوو بێتە ناو زانکۆوە و زیاتر

له دووسه‌د خوێندکار به‌ندکران، ئێواره‌که‌ی له گه‌ڕه‌کی (لاتین) که‌زۆربه‌ی دانیشتوانی خوێندکارانی زانکۆ بوون گه‌ڕه‌لاوژه ده‌ستی پێکرد، به‌گشتی شه‌ش سه‌د که‌س به‌ندکران.

* سه‌ندیکاکانی کرێکاران و ڕێکخراوه جه‌ماوه‌ریه‌کان و پیشه‌ییه‌کان هاوکاری خۆیان و پشتگیریان له دواکاریه‌کانی خوێندکاران نیشاندا، خوێندکاران دوای ڕیفۆرمی ڕادیکاڵیان ده‌کرد له‌زانکۆکاندا، له شێوازی وانه گووتنه‌وه وه بیگره تاوه‌کو پرۆگرام و زیاتر فراوانکردنی په‌یوه‌ندیه‌کانی نێر و مێ، بۆنمونه دوای تێکه‌ڵکردنی به‌شه‌ناوخۆییه‌کانی خوێندکارانیان ده‌کرد و دوای زیاتر فراونکردنی په‌یوه‌ندیه سێکسواڵیه‌کانیان ده‌کرد له‌سه‌ر بنچینه‌یه‌کی مۆدێرن نه‌ك کۆنه‌خواز..

* نه‌قابه‌کان دوای کرێی زیاد و باشکردنی باری گوزه‌ران و جۆری بیمه‌کانی بیکاری و کۆمه‌ڵایه‌تی و ته‌ندروستیان ده‌کرد ، له‌هه‌موو لایه‌که‌وه گه‌ڕه‌لاوژه‌کان ده‌ستیپێکردبوو، چیدی زه‌مه‌نی باوی ڕۆژانه ژیان نه‌ده‌جولا، زه‌مه‌ن زه‌مه‌نی جولاوی گه‌ڕه‌لاوژه‌کان بوون که‌فۆرمی داواکاری و فۆرموله‌کردنه و شێوه‌بازکردنه‌وه‌ی کۆمه‌ڵگه‌یان له‌خۆ گرتبوو..

* 13 ی مای 1968: زیاتر له یه‌ك ملیۆن که‌س به‌شداری خۆپیشاندانێکی گه‌وره‌یان کرد، دوو ڕووداوی گرنگ له‌و نێوه‌نده‌دا زیاتر گه‌ڕه‌لاوژه‌کانی ده‌کرد به مانگرتن و دواکاری فۆرموله کراو و گوتارێکی تایبه‌تی پێده‌به‌خشی و شه‌رعیه‌تی سیاسی پێبه‌خشی، یه‌که‌میان ئه‌وه بوو، که سه‌ره‌ك وه‌زیرانی حکومه‌تی فه‌ڕه‌نسا(Pompidou) باسی له‌ئازادکردنی به‌ندکراوه‌کان کرد، دووهه‌میان به‌شداریکردنی نه‌قابه‌کان و کرێکاران به‌تایبه‌تی له خۆپیشاندانه‌که‌دا، به‌مه‌ش مه‌سه‌له‌که له گه‌ڕه‌لاوژه‌یه‌کی نه‌وه‌یه‌کی نوێی خوێن گه‌رمه‌وه گوزرایه‌وه بۆ نێو بوارێکی فراوانتر و گه‌وره‌تر ، ئه‌ویش دواکاریه‌کانی چین و توێژه‌کانی کۆمه‌ڵ بوو بۆ مۆدێرنیزه و چاکسازی باری ژیان.

* مه‌ترێز و پێکدادان و ئۆتۆمبێل سوتاندن زۆربه‌ی ناوچه‌کانی باریسی گرتبۆوه، (ژه‌نراڵ چارلس دیگۆل) پلانی ئه‌وه‌ی داده‌نا به سوپا ئه‌و خۆپیشاندانانه خامۆش بکاته‌وه.

* له‌هه‌موو دیوار و سوچ وپه‌نای شاری پاریس دروشمی جۆراوجۆر هه‌ڵواسرابوو، له‌هه‌موو کون وکه‌له‌به‌رێکدا به‌یاننامه بلاوده‌کرایه‌وه، هه‌موو به‌گشتی داوای ڕیفۆرمی بنه‌ڕه‌تیان ده‌کرد، سوستێمی به‌ڕێوه‌بردنی کۆمه‌ڵگه‌یان به‌گه‌نده‌ڵی و کۆنه پارێز و نه‌گونجاو له‌گه‌ڵ ڕۆحی سه‌رده‌م له‌قه‌ڵه‌مده‌درا. زیادکردنی کرێ و چاکسازی بنه‌ڕه‌تی له‌سوستێمی خوێندن و فراوانکردنی په‌ره‌وایزه‌کانی ئازادی ته‌وه‌ره‌ی ئه‌و هه‌موو گفتوگۆ و مێزگردانه بوون که‌خوێندکارانی زانکۆ و ڕۆشنبیران و نوێنه‌ری نه‌قابه‌کان سازیان ده‌دا.

* دروشمی وه‌کو (چاکسازی وریفۆرم) و (ڕێکخراوه پیشه‌یه ڕه‌سمیه‌کان قه‌حبه‌خانه‌ن) (فانتازی بۆگرتنه ده‌سه‌لات ده‌بێته واقیع) و (ئێمه جیهانمان ده‌وێت، هه‌ر ئێستاش ده‌مانه‌وێت) ئه‌مه و چه‌نده‌ها دروشمی دیکه

کەناوەڕۆکەکانی کۆتایی هێنان بوو بە دەسەڵاتخوازی پیرەکانی جەنگ، دەسەڵاتی پیرەکان بەگشتی. دەبێت ئەوەش بڵێین کەشەڕی ڤێتنام و زۆرانبازی نێوان دەوڵەتە گەورەکان لەسەر دابەشکردنی دەسەڵاتی خۆیان لە کیشوەرەکاندا، بەتایبەت لەنێوان هەردوو براوەی سەرەکی جەنگی جیهانی دووهەم، ئەمریکا و سۆڤیەت، سەرەتای دابەشبوونی کەش و هەوای کۆمەڵگەکانی ڕۆژئاوا بوو بەسیاسەتێکی جەنگخوازانە و درێژەپێدانی یاساکانی (باری نائاسایی) بۆ زیاتر کۆنترۆلکردنی کۆمەڵگە و ئازادیە کەسیەکان .ئەم بارە نائاساییە لەهەموو لایەکی دنیادا، لە ئەمریکا و لە ئەڵمانیاشدا، خوێندکارانی هێنایە سەرجادە.

* چەمکی (شەڕی شەقامەکان) و (پەرلەمانی شەقامەکان) دەهاتە نێو ئەدەبیاتی سیاسی و فیکریەوە، دەبێت ئەوەش بڵێین کاریگەری هونەری موزیکی (ڕۆك) کاریگەریەکی تایبەت بوو، دیسکۆکان شێوازی نوێیی سەماکردنیان پێشکەشدەکرد ، کەزیاتر لە ڕوویی دەرخستنی پێستی ڕووت و سێکسوالێیەتەوە خۆی ڕێڕەوخواز کردبوو ، لەئەمریکادا دروشمی (دڵداری لەجیاتی جەنگ) لەسەر هەموو زارێك بوو. گۆرانیبێژ و موزیکەیکی ڕۆکی وەك (ڕۆلین ستۆنگ) گۆرانیەکی بەناوی (شەڕکەری شەقام) "Street Fightin Man" بەرهەمهێنا، زۆری نەبرد حکومەتی ئەمریکایی ئەوسا ئەو گۆرانیەی بایکۆت کرد و سانسۆری خستە سەر بەوەی لە ئێزگەکاندا لێبدرێت، لەبەرامبەر ئەوەدا، ملیۆنەها کاسێت وقەوان فرۆشران، موزیك و هونەری ڕۆك کاریگەریەکی گەورەیان هەبوو لەسەر دروشمەکان، لەهەمانکاتیشدا گەڕەلاوژەکانیان لە کەش و هەوایەکی هونەریدا فۆرمولە دەکردەوە، دەربڕین بوو لە تووڕەیی نەوە نوێیەکان لەبەرامبەر (پیرەکانی جەنگ). لە چاوپێکەتنێکی ڕۆژنەمانەوانیدا گۆرانبێژ وموزیکەیەکی وەك (Frank Zappa) لەگەڵ گۆڤاری(Konkret,, کونکرێت) گووتی : پێویستە ئێمە جێ بەپیرەکان لەق بکەین و بچینە شوێنی ئەوان ... ئەم ڕستەیە بە ڕستەیەکی سەرەتانی دەژمێردێت، بەشێوەیەکی زۆر سادە دەربڕینی کەشو هەوای گەڕەلاوژە و شۆڕۆشچکەی 1968 بوو.

سەرچاوە : Jörg von Bilavsky, **SZ DISKOTHEK - 1968** www.titel-forum.de

* حکومەتی دیگۆڵ لەناچاریدا هەڵبژاردنی ڕاگەیاند، ڕاستە کۆنزەرڤاتیفەکان لەم هەڵبژاردنەشدا کورسی زۆریان بەدەست هێنا، بەڵام حکومەت ناچار بوو زۆر ڕیفۆرم بەئەنجامبگەیەنێت، لەژێر ئەو پەستانەی جوڵانەوەی خوێندکارانی 1968 دا لەهەموو بوارەکاندا، کۆمەڵگە کرانەوەی بەخۆیەوە بینی، جوڵە و ئازادیەکان گەیشتنە ئاستێکی دیکە و دیموکراسیەت لە ئەوروپادا خوێن گەرمیەکی دیکەی پێبەخشرا، لەهەمان کاتیشدا زۆر بیریاری گەورەی بەتایبەت (بنەماگەرەکان)ی وەك فۆکۆ و شترواس وبارت و دۆلۆز و بۆردیارو و زۆری دیکەی وەك ئادۆرنۆ و هێربێرت مارکۆز و هابرماز و سارتەر و سەرانی قوتابخانەی فرانکفۆرت بەشداری ڕەخنەگرانە و شیکارانەی ئەو جوڵانەوەیان کرد، بزوتنەوەی ڕەخنەیی ئەوان کاریگەریەکی گەورەی هەبوو بۆ بەخشینی ڕەهەندێکی دیکە بە بزوتنەوەکە، دیارە پرسیاری نێوان تیۆرە و پراکتیك، خەون و واقیع ، ئایدۆلۆژیا و یۆتۆبیای ڕۆمانسیانە، چەپ و دوژمنکاری ، کرانەوە و سێکسوالێیەت و دەسەڵاتخوازی، دەوڵەت و کۆمەڵگا، کۆمەڵگەی گەندەخۆرو شتومەکی و مرۆڤی تاك ڕەهەند و زۆر پرسیاری دیکە جێگەی هاروژانی قوتابخانەی فرانکفۆرت بوون، لەهەمان کاتیشدا فەیلەسوفەکانی فەڕەنسا لە سارتەرەوە بیگرە تاوەکو بۆردیار پرسیاری

داگیرکردن و کۆلۆنیال و دژە ڕەگەزی و کۆنزەرڤاتیف و کرانەوە و ترادیسیۆن و پەیوەندیەکانیان خستەوە بەر پێداچوونەوە و وتوێژ..

7

بۆئەوەی بەشێکی دیکەی ئەم پانۆراما خێرایە تەواو بکەین ، کەلەخزمەتی باسەکەماندا دەیهاروژێنین ، بەپێویستی دەزانم کورتەیەکی پێناسەیی شۆڕشۆچکەی 1968 لەئەڵمانیادا بخەیەنە ڕوو، بەو سیفەتەی ئەڵمانیای دوای نازیەت و جەنگ هێشتا لەنێو ئاسەوارەکانی جەنگدا دەژیا، نەوەی باوکەکان و کوڕەکان ، لەزۆرانبازیەکی تیژبەردا بوون. 1968 لە فەرنسادا جارێکی دیکە هەموو کێشە هەڵپەسێردراوەکانی تەقاندەوە، دەبێت ئەوەش بڵێـین کەچەپ و بزوتنەوەی چەپی خەیاڵی کاریگەر بە چەمکی پارتیزانی و شەڕی جادە و ئەنتی فاشیزمی خەیاڵی لەنێو خوێندکارانی زانکۆدا هێڵێکی پان و پۆڕی بۆخۆی فەراهەمکردبوو، بوونی چەند ئەکتیڤیستی وەك ڕودی دوتچکە Rudi Dutschke) لەئەڵمانیا و (کۆن بێندیتCohn-Bendit) لە فەڕەنسا زیاتر ڕەهەندێکی (نەوەخوازی) بەخشی بەجوڵانەوەکە، پەیوەندی پتەوی ئیدۆلۆژی وسیاسی لەنێوانیاندا و لەهەمان کاتیشدا پەیوەندی کاریگەری نێوان هەموو گەڕەلاوژە و شۆڕۆچکەکانی 1968 لەبزوتنەوەی دژی جەنگی ڤێتنام و ڕەش پێستی وڕەگەزپەرستی لە ئەمەریکادا بەشێکی دیکەی کاریگەریەکانی ئەو جوڵانەوەیە بوو. موزیکی ڕۆك و مۆدەی قژ درێژی و نیشاندانی جەستەی ڕووتی و پانتۆڵی جێـنـز لەجیاتی قاتی کۆنەخوازانە و دەرکردنی چەندەها گۆڤاری سێکسی و ئازاد کەباس لە ئازادی جەستە دەکات و نیشاندانی چەند فۆتۆیەك کە پۆڕنۆگراف نین بەقەد هێندەی سێکسواڵی ئازادن و سێکس پابەند دەکەنەوە بە ئاشتیخوازیەوە وەك چەکێك دژی جەنگەکانی دوای شەڕی جیهانی دووهەم و کەش وهەوای نەخۆشانەی جەنگی سارد ، ئەو کەشو هەوا هاوتەریانە بوون کەگەڕەلاوژەکانیان لەنێو کەشو هەوایەکی بزوێنەردا ئۆرگانیزەدەکرد..

لەئەڵمانیادا بزوتنەوەی خوێندکاران لەڕووی ناوەڕۆکەوە بەهەمان کرۆنۆلۆژی لێکچوودا تێپەڕ دەبوو ، بەڵام زیاتر کولتوری چەپی خەیاڵی بەسەردا زاڵبوو، بزوتنەوەی وەك (ئاپۆAPO) کەکورتکراوەی (ئۆپۆزیسیۆنی دەروەی پەڕلەمان) بوو ، لەگەڵ گروپەکانی دیکەی خوێندکاران و کرێکاران جوڵێنەری گەڕەلاوژەکان بوون، (ڕودی دوتچکە)ی ڕابەری بزوتنەوەی چەپی خوێندکاران لەلایەن ڕاستڕەوێکی توندڕەو (باخمان) تەقەی لێکراو بەسەختی بریندار بوو.بریندار بوونی دوتچکە بووە هۆی هەڵایساندنی توندوتیژی لەنێوان خوێندکاران و پۆلیسدا، ئۆتۆمبێل سوتاندن و مۆلۆتۆف هاویشتن و(توندوتیژی دژی شت و مەك) ، گەیشتە ئاستێکی ترسناك، دۆتچکە تاوەکو 1979 ژیا و لەدەرئەنجامی ئەو ئەو هەوڵی تیرۆرە کۆچی دوایی کرد.   باخمانی ڕاستەڕەو لەزینداندا خۆی کوشت ، بەم شێوەیە دوای تەقەکردن لە دوتچکە، لەبەرلین و دەوروبەری شەڕو پێکدان لەنێوان خوێندکاران و پۆلیس دەستیپێکرد و 1968 بەم دەروازە سەختە دەستی پێکرد. لەهەموو شوێنێك خوێندکاران و ئەندامانی (ئاپۆ) باسیان لە (پارتیزانی شارەکان) دەکرد، باسیان لە توندوتیژی دەکرد وەك هۆکارێك بۆ گەیشتن بەئامانجەکان ، باس لە درزتێبوونی سوستێمی باوی ئیداری وسیاسی ئەو ساکە دەکرا، کۆبوونەو بیروڕای جیاواز و توندو تیژی سیفەتی دیاری گەڕەلاوژانە بوو، کێشەی چەپ و توندوتیژی چەپڕەوی چەندەها تێزی لەخۆ گرتبوو کەجێگەی گفتوگۆبوون، بەم شێوەیە تەقەکردن لە دۆتچکە و برینداربوونی، ئەو هەموو کێشانەی

هێنایە کایەوە کەسەردەمانێك بوو لەدوای جەنگەوە کەڵکە بوو بوون، زانکۆکان و ژووری پرۆفیسۆرەکانیش بەر داگیرکردنی خوێندکارانی تورە کەوتن، تەنانەت خوێندکاران بیرۆی فەیلەسوفی خۆشەویستیان (تیۆدۆر ئادۆرنۆ) داگیر کرد ، ئادۆرنۆ لەنامەیەکیدا بۆ (مارکۆز) کەلە 14 ی فێبروارلای 1969 دا نوسیویەتی :

[ئازیزم هێربێرت ، ئێمە مەجبوربووین تەلفۆن بکەین بۆ پۆلیس، بەڵام مەسەلەکە وا بڵاوکرایەوە هەر وەك ئەوەی ئێمە توندیژیمان بەکارهێنابێت نەك خوێندکاران، زۆر پروپاگەندە و قسەڵۆکیان بڵاوکردەوە و زۆربەی ئەو هەواڵانە بەچەندەها رەنگ وبۆ لێرە و لەوێ بڵاوکرانەوەتەو و لنگەوقوچ کراوە ، بێگومان ئەم جۆرە هەواڵە لنگەو قوچانەت پێگەیشتووە..]

راینهارد مۆر : ماسیەکی تێر . گۆڤاری شپیگل 20/ 1998.

Reinhard Mohr , Der satte Fisch. DER SPIEGEL 20/1998

ئادۆرنۆ مەجبوور بوو بانگی پۆلیس بکات و لەلایەن زۆر لە خوێندکارانی خوێنگەرمی تەوباوی ئادۆرنۆش بەپیاوی حکومەت ناوزەدکرا، لەلایەکی دیکەوە تیزەکانی ئادۆرنۆ و قوتابخانەی فرانکفۆرت ئیلهام بەخش و پشتەوێنەی ئەو بزوتنەوەیە بوو، دەخوێندرایەوە و گفتوگۆیان لەسەر دەکرا. لەگەڵ ئەوەشدا گرنگی ئەو شۆرشۆچکەیە لەلای یەکێکی وەکو (ئادۆرنۆ) لەو درز تێبوونەدا خۆی دەبینیەوە کەخوێندکاران لە دژی سوستمێکی (دیموکراتی لە فۆرمدا) ئەنجامیاندا و ئەو سوستێمەیان خستە بەردەم پرسیاری سەختەوە، گەرەڵاوژەکانی ئەوان ئەو پرسیاری دێموکراسی و مۆدێرنیزەکردنی کۆمەڵگەی جارێکی دیکە فۆرمولە کردەوە، چەمکی (دیموکراسیەکی فۆرمال) مانای ئەو دیموکراتیە دەگرێتەوە لە شێوە و دەرکەوتندا بوونی هەیە، بەمانایەکی دیکە دیموکراسیەتێکی بێ ناوەرۆك و جەوهەرە و رۆژ بەرۆژ مرۆڤی دەخستە بەردەم کێشەی (گەندەخۆری) و کاریگەری بێبەزەیی کۆمپانیاکانەوە، بە(کۆمپانیزەکردنی کۆمەڵگە) زۆر کێشەی کۆمەڵایەتی و سیاسی قوڵی هێنابووە گورێ، دیموکراسیەت بەرەو دیموکراسیەتێکی فۆرمال و رووکەش خۆی رێرەوخواز کردبوو. خوێندکاران هەرەشەیەکی هەقیقی بوون لە بەرامبەر سوستمێکی سیاسی کە سیاسەتی (دیموکراسیەتی فۆرمال) ی پراکتیزەدەکرد، دەسەڵات لەمەزندەی ئەوەدا بوو ،بەو نۆرم وبەها باوانەی دوای جەنگەوە دەتوانێت کۆمەڵگە بەرێوەبەرێت. ئیدی لەم کەشو هەوا قەیرانەویەدا، چەمکەکانی وەك ئازادی و ریالستی وئەقڵانیەت و زانین و رەخنە و کۆمەڵگای پیشەسازی و مرۆڤی تاکرەهەند و مرۆڤی گەندەخۆر و شمەکخوازی و ئیگۆئیزمی (خۆپەرستی) ئەو چەمکانە بوون بەدرێژایی ساڵانی دوای جەنگی جیهانی دووهەم ، تێزی رەخنەی فەلسەفی و سیاسی رۆشنبیرانی چالاکی ئەڵمان بوو. دەرهاویشتەکانی سوستێمی کاپیتالیستی و کێشەی بەها و نۆرمە تازەکان و لیبرالیەت و عوسابیەتی کەرتبوونی ئەڵمانیا بەدووبەشی رۆژهەڵات و رۆژئاواو کێشەی نەوەکانی پێشوو و لێپسراوێتیان بەرامبەر هەڵبژاردنی ناسیونال سۆسیالزم و رەدووکەوتنی هیتلەر و ملکەچیان بۆ تێزەکانی رەگەز و پاکتاوکردنی جولەکە و ئاسەوارەکانی لەسەر ئەڵمانیان و باجەکانی جەنگ و داگیرکردن ، ئەمانە هەمووی ئەو پرسیارە هەڵواسراوانە بوون لەپەراوێزی 1968 دا جارێکی دیکە گفتوگۆیان لێدەکراو (هێڵەگەرمەکانیان) رادەکێشا بۆ مۆدێرنیزەکردنی کۆمەڵگە و فراوانکردنی بوارەکانی ئازادی و دیموکراسی.

ئەمە لەکاتێکدا بوو، کەجیاوازی بیرورا هەبوو لەنێوان سەرانی فەلسەفی قوتابخانەی فرانکفۆرت کەخۆی لەخۆیدا پشتە وێنەی تێزی ئەو جوڵانەوەیە بوون ، بۆنمونە (لەکاتێکدا ژەنرال دیگۆل لەتاو خوێندکاران و شەرکەرانی شەقامەکانی پاریس هەڵات بۆ ناوچەی بادن بادنی ئەڵمانیا ، هەر لەوکاتەدا (هێربێرت مارکۆز)

لەبەردەم چوارهەزار خوێندکاردا باسێکی بەنێونیشانی (مێژوو و بالاَبوون و گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی) پێشکەشکرد و باسی لە لەدایکبوونی (مرۆڤی نوێ) دەکرد ..

Reinhard Mohr , Der satte Fisch. DER SPIEGEL 20/1998

لەلایەکی دیکەوە هابرماز لەنوسینێکیدا بەناوی (شەش تێز دەربارەی تاکیك و ئامانجەکان وشیکردنەوەی هەڵوێستی لاوانی ئۆپۆزیسیۆن) دا خوێندکاران ئاگاداردەکاتەوە لە (شوڕشێکی تەوباوی و خەیاڵی) و داوایان لێدەکات کە جیاوازی بکەن لەنێوان تیۆرە و دنیای واقیعدا ، لەنێوان خەون و هەقیقەتدا. داوای لێکردن کە پشت ببەستن بە میدیای نوێ و کاریگەریان هەبێت لەسەر ڕۆشنبیرانی ئەکتیڤ و توێژە کاریگەرەکانی کۆمەڵگە. بەمانایەکی دیکە هابرماز ڕەخنەی لەڕۆمانسیەتی شوڕشگێڕانەی توندوتیژ دەگرت و داوای زیاتر ئەقلاَنیزەکردنی و فۆرمولەکردن و بیرخوازیکردنی داواکاریەکانی دەکرد،، لەڕێگەی بەردەوامیەکی ئەقلاَنیانەی ڕەخنەگرانەوە، داوی دۆزینەوەی ڕەهەندە مێژووینە گرنگەکان دەکرد. ئەم تێزانە لەلایەین لایەنگرانی ئاپۆ APO و چەپەکانەوە چەندەها گفتوگۆ و وەڵامدانەوەی ڕەخنەگرانەی لەخۆ گرتبوو.

لەوانەیە جوانترین لێکدانەوە لەمەڕ شۆڕشۆچکەی 1968 لەم چەند دێڕەی کلاَوس لێگەڤی چڕ بێتەوە کەدەڵێت : خوێندکاران ویستیان بەرگی پڕۆلیتاریایەکی بالاَیی و ئاڤانگراد بپۆشن ، کرێکارنیش خەونیان بە سۆسیالیستی و سۆسیالیزەبوونی کۆمەڵگەوە دەبینی، ئەم بەرواره 1968 پێناسەی قوناغێکی گواستنەوەی هەڵس و کەوت و ژیانە بۆ نێو کۆمەڵگەی پۆست مۆدێرن و پۆست پیشەسازی ...

سەرچاوە : کلاَوس لێگەڤی : 1968 مێژوویەکە بۆخۆی ، گۆڤاری سیاسی و مێژووی هاوچەرخ .

Claus Leggewie, 1968 ist Geschichte. Aus Politik und Zeitgeschichte (B 22-23/2001

هەروەها بڕوانە
http://www.dhm.de

8

لەم کورتە باسەی شۆڕشۆچکەی 1968 وە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە بەهەوانتە گرتنی هەموو ئەم جۆرە گەڕەلاوژانە ، هەڵەی فیکری وسیاسی لێدەکەوێتەوە، لەهەمان کاتیشدا تێبینی ئەوەمان کرد کەشۆڕشۆچکەکان خاوەنی بنەما و تێگەیشتنی خۆیانن بۆ جیهان، بەتاییەت کاتێك لە ڕیزەکانی خوێندکارانی زانکۆوە سەرهەڵبدەن و خۆیان لەشێوەی نارەزایی و خۆپیشاندا فۆرمولەبکەن. بەدیوێکی دیکەدا هەموو خۆپیشاندان و مانگرتنێك هێزی بەردەوامبوونی نابێت ، گەر هاتوو لەسەر بنچینیەکی پتەوی تێوری و فیکری نەوەستابێت و خاوەنی جیهانبینیەکی ڕوون و ئاشکرا نەبێت لەمەڕ داواکاریەکانی .

بۆچی من باس لە گەڕەلاوژەکانی فەرەنسا دەکەم و بۆچی دەبێت ئەوە گرێیدەمەوە بە گەڕەلاوژەکانی ئەوسەری دنیا کە لەشاری (کەلار) ڕوویدا و خەڵکانێکی زۆری تێدا بەندکران و دەسەڵاتیش پەنای بردە بەر پۆلیس و

توندوتیژی بۆ کوژانەوەی ئەو مانگرتنانە!!.. دیارە مەبەست لێرەدا بەخشینی هیچ ڕەهەندێکی ئینتەرناسیونالانە نیە بە خۆپیشاندانەکانی کەلار و ئاکرێ ، بەلاّم هەر وەك لەسەرەتای باسەکەدا ئاماژەم پێدا کە هەندێك زەمەنی ناوەکی و کردەی گردبوونەوەی مرۆیی لەدنیادا هەن، لێکچوون لەڕووی جولاّنەوە و ئاڕاستەکانیانەوە. بەمانایەکی دیکە، لەڕووی بەراوردکاریەوە زۆر خاڵی یەکدیگریان هەیە لەگەڵ یەکدیدا.. خوپیشاندەرانی گەڕەکە هەژارەکانی پاریس ، خۆیان بە هەڵگری میراتی 1968 تێدەگەیشت، زۆریان باسیان لەوە دەکرد کە ئەمە هۆشیاریەکی نوێیە و دەبێت زیاتر بەردەوامی پێبدرێت، لەگەڵیشیدا مۆسیقای (ڕەپ) هاوتەریب لەلایەن کۆمەڵێك گۆرانبێژو موزیکەوە هەوڵدانێك بوو بەخشینی ڕەهەندێکی دیکە بە گەڕەلاوژەکان، دیارە بەخشینی ڕەهەندێکی ئیسلامیش وەك شوناسێکی خوازراو بە کۆچبەرە عەرەبە جەزائیری و مەغریبییەکان، لایەنێکی دیکەی سروشتی ئەم گەڕەلاوژانە بوون، کەئەمەش خۆی لەخۆیدا دژاندن و (دژ ەخودی) فۆرمی ئەو گەڕەلاوژانەبوون، بەلاّم ئەمانە هەمووی گەڕەلاوژەیەك بوو لەفۆرمدا !!.

لێرەدا من دەڵێم (فۆرم) یاخود (دەرکەوتن و دیار) و باس لە (جەوهەر) یان (ناوەڕۆك) ناکەم. ئەوەی کەدەردەکەوێت ئەوە نیە کەتەعبیرە لە جەوهەر ، لەوانەیە زۆر جار لەفۆرمی مەسەلەکانەوە بگەینە جەوهەرێکی نوستوو و شاراوە و هەستپێنەکراو، هەر وەك چۆن لە دەروونشیکاریدا مرۆڤەکان لە فۆرمەکانەوە دەستپێدەکەن و لەدواجاردا فۆرمەکان ئەو قۆناغی گواستنەوەیەن بۆ نێو جەوهەرێك و ناوەڕۆکێکی دەرکپێنەکراو. ئەم هاوکێشەیە بەشێوەیەکی ڕێژەیی بەسەر گردبوونەوە کۆمەلاّیەتیەکانیشدا دابەشدەبێت، دەکرێت بڵێین کە گەڕەلاوژەکان ئەو فۆرمانەن کە هێشتا جەوهەری خۆیان نەدۆزیوەتەوە. دۆزینەوەی جەوهەری کێشەکان و فۆرمولەکردنی کردەیەکی ئاڵۆزی مەعریفیە و زۆر ئەزمونی خۆی هەیە کەپێدا تێدەپەڕێت، لێرەوە دۆزینەوەی جەوهەر لەڕیزی گەڕەلاوژکاراندا، خۆی لەخۆیدا قۆناغێکی گرنگە بۆ دۆزینەوەی خود و شوناسێکی تەواو، کەخۆی لە داواکاریەکان و هەنگاوەکانی داهاتوودا دادەڕێژێت. ئەوەی کە ناوی دەنێن (ئەزمون) لەزۆر فۆرمی جیاوازدا خۆی دەبینێتەوە، یەکێك لەو فۆرمی دەربڕینانە ئەو جۆرە گەڕەلاوژانەن کە لە پێچێکی ڕووداوەکاندا دەتەقنەوە، هەندێکیشیان ئەو بیروڕاو ڕەخنە و تەنانەت گلەیی و گازاندانەن کەلەم لاو لەولا دەکرێن و هیچ جۆرە ڕێکخەریەکی زنجیرەیی بیروبۆچوون بەخۆیەوە نابینێت، بەلاّم لەهەمان کاتیشدا تەعبیرە لەکێشەیەکی هەبوو. بەشێکی دیکە لەو فۆرمانە دەرهاویشتەی (جەوهەرێکی نوستوون) ، ئەو گوتارو دۆکۆمێنتە نوسراو گفتوگۆ تیژانەن لە ژیانی کراوەی کۆمەڵگەدا و لەچوارچێوەی دەزگا کۆمەلاّیەتی و ڕۆشنبیریەکاندا مومارەسە دەکرێن. بالاّترین فۆرمیش گوتاری ڕەخنەگرانەی جیدی و ڕاستەقینەیە کە شیکردنەوە و ڕاڤەکردن بەخۆیەوە دەبینێت ، ئەمەش بەشێك لە دەستەبژێری (نوخبە ، ئیلیتە) ڕۆشنبیری و سیاسی پـێـیـەڵدەستن، یاوەکو ئەوان لە ئەنجامی ڕووداوەکانەوە ئەو دەرئەنجامانە ڕۆشندەکەنەوە.

هەروەك چۆن لەدیاریکردنی هەندێك هێڵی گشتیی پێناسەیی شۆڕۆشچکەی 1968 دا ئاماژەمان بە سەرانی بزووتنەوەکە وەك (ڕودی دوتچکە Rudi Dutschkeو کۆن بێندیت Cohn-Bendit) و فەیلەسوف و بیریارانی قوتابخانەی تیۆرەی ڕەخنەگری فرانکفۆرت دا، بەجیاوازی بیروڕایانەوە، ڕوویدا.. ئەمانە هەموو فۆرمەکانن کە هەندێکیان دەشێت پێش بکەون و هەندێکیشیان دەکرێت لەدوایدا بێنە سەرشانۆ، دەکرێت گەڕەلاوژەکان زۆر کێشەی نوستووی و چەپێندراوی نێو هەناوی کۆمەڵگە بهاروژێنێت ، کەتاوەکو ساتەوەختی گەڕەلاوژەکان ئەو گرنگیەی پێنەدراوە، بەلاّم ئەو ناوەڕۆکی کێشانە لەڕێگەی گەڕەلاوژەکانەوە دەبنە خاوەنی

جەوهەری دیاری خۆیان و فۆرمی کێشەیەکی ئاشکرا وەردەگرن، کە پێویستبوونی مامەڵەیەکی نوێی گونجاو لەگەڵیدا ، هوشیاریەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و فیکری نوێی دەهێنێتە ئاراوە..بەڵام هەر کاتێك گفتوگۆیی گونجاو و پردی گفتوگۆیی گونجاو نەدۆزرایەوە ، ئەوا دەسەڵات توشی کێشەی جەوهەری دەبێت، دەسەڵات دوو چارەسەری هەیە، یان ئەوەتا دەبێت هەوڵبدات بگاتە ئاستی ئەو هۆشمەندیە نوێیەی کەداواکاریەکان خستویانەت ڕوو ، یاوەکو بە پێچەوانەی ئەوە، سوورە لەسەر بەکارهێنانی میتۆدی تەقلیدی توندوتیژی و ڕێگە چارەسەری ئەمنی و یاریەکاتی سیاسەت و هەڵبژاردن و گۆڕینی فۆرمی دەسەڵات نەك جەوهەری. کەئەمەش کێشەی حکومەتەکەی دیگۆڵ بوو ، لەگەڵ بردنەوەی لەهەڵبژاردنەدا نەیتوانی هێڵی سیاسی دیگۆلی باڵادەست بکات و کاریگەری بیپارێزێت. گەر بپەڕینەوە ئەو بەری کێشەکە و بچینە نێو خودی پێکهاتەی سایکۆلۆژی و بیروبۆچوونی خۆپیشاندەران یان چاکتر بڵێم (گەڕەلاوژکاران) وە، بەر فینۆمینێك دەکەوین کە یەکدگیری نیە، بەقەد هێندەی پەرش و بڵاوە، یەکبوو نین بەڵام لە فۆرمی ناڕەزاییدا کۆبۆنەتەوە، بەمانایەکی دیکە، ئێمە لەبەردەم کۆمکەڵێك مرۆڤی جیاوازداین لەڕووی پێکهاتەی ئیندڤیدوال و تاکڕەوی کەسێتی خۆیانەوە، بەڵام ئەوەی گردیان دەکاتەوە، ئەو پرۆسێسی گەڕەلاوژەیە کە هەناسەدانێکی سایکۆلۆژیە لە شێوەی توندوتیژی دژی شت و مەك و ڕێگەگرتن لەژیانی ئاساییدا خۆی دەنوێنێت، بەوەی وەك کێشەیەکی بوونگەرایی دەیانەوێت بڵێن : ئەوا ئێمەش هەین ، بەخۆمان و کێشەکانمانەوە. ئەمە سەرەتاییترین جۆری گەڕەلاوژەیە کە زۆرجار ئاوەها بەناڕێکی دەست پێدەکات و لەگەڵ بەردەوامیدا جەوهەری خۆی دەدۆزێتەو و دەبێتە بیروڕا و داواکاری و بەرنامەی کارکردن ، کەئەمەش شێوازی باڵایە و گەڕەلاوژە دەبێتە قوناغی گواستنەوە بۆ گۆڕانکاری دۆزینەوەی جەوهەری کێشەکان. ئەمانە هەمووی کاراکتەری هۆشمەندی دەوێت، گەر پێکهاتەی هوشیار و ڕەخنەگر کاری خۆی تێدا نەکات ئەوا گەڕەلاوژەکان بەیەکەم بەکارهێنانی توندوتیژی دەوڵەتی کۆتاییان پێدێت و تەمەنیان کورت دەبێت.

لە ئەڵمانیادایەکێکی وەکو (دوتچکە) و زۆری دیکەی لەڕابەرانی بزوتنەوەکە یەکسەر خاڵی جیاکاری خۆیان کێشا لەنێوان خۆیان وەك بزوتنەوەیەکی چەپی داواکار و خاوەن گفتوگۆی ئەقڵانی و شێوازەکانی بڵاوکردنەوەی هاوچەرخ ، لەگەڵ ڕێکخراوێکی وەك (RAF) ، کەسوپای سووری کۆمەنیستی ڕێڕەو دژ بەکاپیتاڵ بوو ، توندوتیژی ئۆرگانیزەکراوی وەك کوشتن و سوتاندنی ڕەواخوازدەکرد لەپێناو بەدیهێنانی ئامانجەکان. هۆشمەندی نەوەی 1968 لەوەدابوو کە وەرەقەکانیان تێکەڵ نەکرد و هەڵوێستێکی ڕوون و ئاشکرایان هەبوو لەمەڕ شوێنای خوێان و ئەوانی دیکەدا و گەڕەلاوژەکانیان گواستەوە بۆ قوناغی ڕیفۆرم و ناچارکردنی گوتاری سیاسی بۆ خۆگونجاندن لەگەڵ کەش و هەوای نوێی کۆمەڵایەتی بزوتنەوەکە. گرنگی ئەوان لەوەدا بوو کە کێشەی سیاسی نوێیان خستە بەردەم کولتوری سیاسی . کولتوری سیاسی دوای شۆشۆچکەی 1968 زاخاودرا بە چەمکەکانی وەك ئازادی و دیموکراسی و ڕیفۆرم و کارکردن لە ڕابوردووی جەنگ و ئاسەوارە دەروونی کۆمەڵایەتی و پەروەردەییەکانی و سوستێمی کۆمەڵایەتی و زەمانەتەکانی تەندروستی وکرێ.. لەدواجاردا دەتوانین بڵێین شۆڕۆچکەی 1968 ئامانجەکانی زیاتر مۆدێرنیزەکردنی کۆمەڵگە بوو ، فراونکردنی پەیوەندیە سێکسواڵی و کۆمەڵایەتیەکان بوو، لەڤاندنی پێگەی جەنگاوەرەکانی جەنگ بوو کەلەیەکێکی وەکو (ژەنراڵ دیگۆڵدا) جەستەیی دەبوو. ئەوان دەیانگووت : چیدی جەنگاوەرەکان ناتوانن سەرکەوتنەکان بەئێمە بفرۆشنەوە ، چیتر بەنێوی نیشتمان ونەتەوە و نۆرمە کۆنەکان ناتوانن نەوەی ئێمەش بە ڕەنگەکانی خۆتان و بەکلێشەکانی

خۆتان سنورداربكەن... لەهەردوو بارەكەدا ئێمە لەبەردەم فۆرمی گەڕەلاوژەی نەوەكانین كە جەوهەری خۆیان دەدۆزنەوە...

9

ئەوەی كەدەمەوێت هەڵوێستەی لەسەر بكەم شەش تێزی یورگن هابرمازە لەمەڕ شۆڕشۆچكەی 1968 ، گرنگترینیشیان كەلەخزمەتی ئەم باسەدا دەیخەنە بەر تیشكی گفتوگۆ ، چەمكی (شۆڕشێكی ڕووكەش) یاخود (شۆڕشێكی شێوەخوازراو)ە. یورگن هابرماز و سەرانی قوتابخانەی فرانكفۆرت هەروا بەبێدەنگی لەپەراوێزی ڕووداوەكاندا تەماشاكارێكی بێ لایەن نەبوون، ئەمانە تەنها ئەو پرۆفیسۆرانە نەبوون كەكاریان لەخولگەی هۆڵی خوێندن و بیرۆكانیاندا بسوڕێتەوە، یاخود كۆمەڵێك مامۆستای زانكۆ بن تەنها لەسنوری زانكۆ و ڕۆتینی لیكۆڵینەوە ئەكادیمیەكاندا كاریان هەڵسوڕێت. ئەمان لەگەڵ ئەوەی خۆیان مامۆستای زانكۆ بوون و وانەیان دەگووتەوە و بزوتنەوەكە لە زۆربەی گەڕەلاوژەكانیدا هۆڵی خوێندن و تەنانەت بیرۆی مامۆستاكانیشیان داگیر دەكرد و فەوزایان دەنایەوە. لەگەڵ ئەمانەشدا بیروڕای مامۆستایانی زانكۆ و پرۆفیسۆرانی قوتابخانەی فرانكفۆرت جیاواز بوو، لەزۆربەی ڕای هاوكارەكانیان، ئەوان ئەم گەڕەلاوژانەیان لەچوارچێوەیەكی دیكەی مێژوویی و كۆمەڵایەتی و فەلسەفیدا دەخوێندەوە. دیارە هەر وەك ئاماژەشمان پێدا كە گرنگی ئەم بزوتنەوەیە لەوەدا بوو، كە لەهەموو لایەكەوە خوێندنەوەی جیدی لەخۆ گرتبوو، ڕووداو نەبوو لەدوایدا كۆبوونەوە و سیمینارو ڕەخنەگرتن و كۆنترۆڤێرسە (مل ملانێی) فیكری و ڕۆشنبیری بەدوودا نەنەیەت، هەموو ئەكسیۆن وچالاكیەك پابەند بوو بە هەڵسەنگاندن و سیمینار و بیرو بۆچوونی جیاواز، ئەمەش وای كرد كە ئەو هێڵە گەرمانەی لەنێوان نەوەكان و بیروبۆچوونی نەوەكان و دەسەڵات و خوێندكاران ڕاكێشرابوو، بەردەوامیەكی ڕیفۆرمی هەبێت، تەنانەت دوای خامۆشبوونەوەی گەڕەلاوژەكان، ساتی خامۆشبوونەوە یەكسان نەبوو بەساتەوەختی ڕاگەیاندنی جوڵانەوەكە، بەڵكو لەدوای خۆی چەندەها ئاسەواری فیكری و تیۆری لەدووی خۆی جێهێشت ، كەتاوەكو ئێستا جێگەی گفتوگۆ و نوسینی جۆراوجۆرن.

بەگەڕانەوە بۆ تێزەكانی هابرماز كە دیدێكی ڕەخنەگرانە بوو لەبزوتنەوەكە، هابرماز شەش تێزی گرنگی لە نوسینێكیدالەژێر

ناونیشانی Sechs Thesen über Taktik, Ziele und Situationsanalysen der oppositionellen Jugend **(شەش تێز دەربارەی تاكیك و ئامانجەكان وشیگردنەوەی هەڵوێستی لاوانی ئۆپۆزیسیۆن) پێشكەشكرد، یەكێك لە تێزە سەرنجڕاكێشەكانی ئەم گوتارەی هابرماز ئەوەبوو ، كە ئامانجی بزوتنەوەكە بەڕامیاریزەدەكردنی (پۆلیتەزەكردنی / بەسیاسەتكردنی) ژیانی كراوەی كۆمەڵگە بووە، ئەمەش بەڕای هابرماز ئەوەندەی پەیوەندی بە پرسی (ڕەوایەتی بنەماكانی سوستێمی كۆمەڵایەتی) وە هەیە ، كەزیاتر هەوڵدەدات لەڕێگەی (پریڤاتیزەكردن و بەتایبەتكردنی بوارەكانی ژیان و سەرلێشواندن) دڵسۆزی بۆ هاوڵاتیان لەبەرامبەر دەوڵەت و دەسەڵات زامن بكات. ئەمەش بەڕای هابرماز ،خۆی لەخۆیدا (هیچ ڕێڕەوخوازیەك بۆ فۆرم و نۆرم و بەهاكانی بەختەوەری و پێكەوەژیان پێشكەش ناكات)، بەمانای، هەموو تایبەتكردنەكانی كۆمەڵگە و سوستێمی بازاڕی ئازاد و كاپیتالیستی و پریڤاتیزەكردنی زۆربەی بوارەكانی ئابووری كەبەركەماڵیەتی پارە و**

جۆرێك لەخۆشگوزەرانی ڕێژەیی وەبەر دێنێنن، بەڵام لەهەمانکاتیشدا غیابی فۆرم و بەهاکانی پێکەوەژیان و بەختەوەری کۆمەڵایەتین، ئەمە هۆکارێکی ئەو کاردانەوە گەڕەلاوژەییانە بوون ..

تێزێکی دیکە ئەوە بوو، کە بزوتنەوەکە زیاتر لەسەر بنەمایەکی سیاسیـزەدەکردن (پۆلیتەزەکردن) و فانتازی سیاسی و تەکنیکی هێنراو ڤیرتوێل (وێنەکراو) سەریهەڵدا!. کاریگەری بزوتنەوەی دژە جەنگی ڤێتنام و فۆرمەکانی شەڕی پارتیزانی شارەکانی و کولتوری چی گیڤارا و شۆڕشی ڕۆشنبیری ماوی لەچین و جامەدانەی فەلەسەتینی وەك سومبۆل بۆ هاوپشتی و سۆلیدارێتی لەگەڵ بزوتنەوەکانی جیهانی سێهەم، فۆرمەکانی گاڵتەکردن و ئیرۆنیەت بە سوستێمی باو و توڕەکردنی دەسەلات، ئەو وێنە خوازراوانە بوون کەبزوتنەوەکە دەیەویست لەسەر زەویەکی دیکە و شارێکی دیکەی جیاواز و بارودۆخێکی جیاواز پراکتیزەی بکات. هابرماز ئەمەی بە تێکەڵکردنێکی هەڵەکاری نێوان (سۆمبۆل و ژیانی ڕیالستی) لەقەڵەمدا، کەئەمەش مانای خواستنی سومبۆلەکانی شوڕش و تاکتیکێك بوون کەلەگەڵ زەوری ڕیالستی وژیاندا ناگونجێن، ئەمە ڕەگەزێکە و بەشێکە لە وێنەی (شوڕشێکی شێوەخوازی و ڕووکەشی)، نەك شوڕش و بزوتنەوەیەکی ڕیالستی.جگەلەوەی تێکەڵکردنی کاردانەوەی پۆلییسی دەوڵەت لەبەرامبەر خوپیشاندان و زیانەکانی خۆپیشاندەران بەشوێنەگشتیەکانیان وەك (ئۆتۆمبێل سوتاندن و سوتاندنی بازاڕەگەورەکان و هتد..) ، لەلایەن خوێندکارانەوە بە(فاشیەتی دەوڵەتی) لە قەڵەمدرا!!. بەمەرجێك ئەو توندوتیژیە دەوڵەتیە زیاتر پرسیاری پۆلیسی بوو نەك پرسێکی فاشیانە!. جیاکاری نەکردن و تێنەگەیشتن لە جیاوازی کردن لەنێوان ئەم دوو کاردانەوەیە، خوێندکارانی بەرەو وەهمی ئەوە ڕاکێش کردبوو کەئەوان بەرامبەر فاشیەتی جیهانی خەبات دەکەن و ترۆپکی ئەو وەهمە لە پێکهێنانی (ڕێکخراوی سوپای سور RAF) ناسراو بە (بادر ـ ماینهۆف) خۆی جەستەیی کرد، هەر وەك چۆن لەئەدەبیاتیاندا گەڕەلاوژەکانی 1968 بە سەرەتای بزوتنەوەی شەڕی جادە و پارتیزانی شارەکان وەسف دەکەن، بەمەرجێك هەلومەرج و پێکهاتەی دەوڵەت و کۆمەڵگەی ئەڵمانیای ڕۆژئاوا، دوور بوو لەو جۆرە کاردانانەوەی کە پێویستی بەو خەباتی چەکدارانەی و توندوتیژی بێت کە لە پۆلیڤیاو ڤێتنامدا هەبوو.

بنەماکانی بزوتنەوەکە لەتێزەکانی ڕەخنەیەکانی یۆرگن هابرمازدا لەبەر مەترسی تەوباویەت و فەوزایەکی پڕ وەهمدا خۆی دەبینەوە.(شۆڕشی ڕووکەش) بە پێی ئەو تێزانە زیاتر لەسەر بنەمای ئەبستراکت و موجەرد دامەزراوە نەك لەسەر زەوی مل ملانیەکی تیۆرەبۆکێشراو و خاوەن ستراتیژی ڕیالستی کە زەمانەتی بەردەوامی پێبەخشێت... دیارە ئەم تێزانە هەموو لەخزمەت ئەوەدا بوو کە ئەم بزوتنەوەیە لەسەر هێڵی ڕیالستی خۆی هەنگاو بنێت . هابرماز و زۆربەی فەیلەسوفەکانی قوتابخانەی فرانکفۆرت بەچاوی ڕەخنەی کۆمەڵایتیانەوە بزوتنەوەکەیان هەڵسەنگاند، ڕاستە ئەمە زۆر لە چەپەکانی نیگەران کرد، بەڵام لەهەمانکاتیشدا توانی بزوتنەوەکەبپارێزێت لە ڕۆچوون بۆ نێو فەوزاو وەهمی چەپگەرایی تەوباویانە. دەبێت ئەوەش بڵێین کە یەکێکی وەك هابرماز لەسەرەتادا بزوتنەوەکەی لەژێر ناوی (چەپی فاشی) پێناسە کرد، بەڵام لەدوایدا بەتاییەت دوای ئەوەی پۆلیسی ئەڵمانی لە مانگرتنێکی خوێندکاران لەدژی سەردانی شای ئێران (موحەمەد ڕەزا پەهلەوی) خۆێنداکارێکی زانکۆیان (بێنۆ ئونەزۆرگ Benno Ohnesorg) کوشت، و دوای تیژبوونەوەی ڕووداوەکان هابرماز ڕەخنەی لەو پێناسەیی خۆی گرت و بەهەڵەکاریەکی خۆی لەقەڵەمدا، ئەمەش ڕۆحی ئەو تیۆرە ڕەخنەییە بوو کە هابرماز لە بزوتنەوەکەدا دەیویست بیخاتە ڕوو لە پێناو زیاتر ئەفلانیکردنی ئامانج و تاکیك و فۆرمەکانی جوڵانەوەکە..

بۆ زیاتر زانیاری:

-Frank Schubert, Andreas Gohr: Habermas und die RAF.

-Heide Berndt: Was heißt kritische Theorie der Gesellschaft heute? keine Laudatio auf den kritischen Theoretiker Jürgen Habermas. .

ئێمە باسمان لەدوو مەسەلەی گرنگ کرد، یەکێکیان چەمکی نەوەکان و پابەندمان کرد بە چوارچێوەیەکی زەمەنی ناوەکی و دەرەکی و جەستەیی مێژوویی و فیکری نەوەیەك، وبەدیاریکراوی قسان بکەم، پابەندمان کرد بەچەمکی شوناسەو تایتڵی نەوەیەك لەنەوەکان و گوتمان دەشێت بیروڕایەکی سیاسی یاوەکو ڕێڕەوی فەلسەفی ببێت مۆرکی نەوەیەك، بۆ نمونە هابرماز بە نەوەی دووهەمی قوتابخانەی فرانکفۆرت لەقەڵەمدەدرێت، هەروەها شتێك بە ووردی باسمان لەبزوتنەوەی 1968 کرد لەفەڕەنسا و لەئەڵمانیادا، باسمان لە فۆرم کرد و گوتمان کەفۆرمەکان لەزۆر کردەی کۆمەڵایەتیدا ڕێگەباریك و پێچاوپێچەکانی جەوهەرێکی نوستوون و گەیشتن بە ناوەڕۆك و جەوهەر ، گەیشتنە بە جیهانبینیەکان. گەر فۆرمەکان وەك شێوە وەرگرین (گشتاڵت) لە پڕۆسەی سایکۆلۆژی دەرکپێکردنی شتەکاندا ڕاڤەبکەین، دەتوانین بڵێین، کە دەرکردنی فۆرمەکان و شێوەکان ڕێگەی ڕاستەقینەن بۆ گەیشتن بە ناوەڕۆکی شتەکان، ڕێگەیەکن بۆ بینین و تێگەیشتن لەبابەت و کێشەکان. لەدیدێکی فەلسەفی وفیکریەوە دەتوانین گەیشتنە بە جەوهەری هەقیقەت، بە بوونێکی نوستووی دەرکپێنەکراو. بەدیوێکی دیکەدا فۆرمەکان تەعبیرن لەو جەوهەرە نوستوانەی کەهێشتا هۆشمەندی بەڕوونی و دیاریکراوی دەرکی پێنەکردووە و تێپەڕ بوونی بەئەزمونی خۆی کەلەهەندێك کاتدا لە (کردەی پەرچەکردارە توندو تیژەکاندا) خۆی بەرجەستە دەکات، ئەزمونێکن، ئەگەر کردەی هوشیاری و باگراوندێکی ڕۆشنبیری هاوتەریب لەگەڵ پڕۆسەی ئەزمونەکاندا چەند تێزێکی تیۆری لەگەڵیدا خۆی درێژ نەکاتەوە ، ئەوا گەڕەلاوژەکان لە گەڵ پرسیاری ئەمنی دەوڵەتیدا و بەکارهێنانی هۆکارەکانی ئاسایشی گشتی کۆمەڵگە خامۆش دەبێتەوە!. لەلایەکی دیکەوە هاوتەریب بوونی بیروڕاو جیهانبینی و دژە بیروڕاو تێزی جۆراوجۆر، دەبێتە بەشێك لەپڕۆسەی بەمێژووبوونی گەڕەلاوژەکان، گەڕەلاوژەش لەفۆرمێکی دیکەدا کاردەکات، خامۆش دەبێت وەك کردەیەکی دیارو جوڵاو ، بەڵام دەبنە لێکدانەوە و ڕاڤە و بیروڕای دژبەیەك، لەوەش گرنگتر ئەوەیە، کەش و هەوای نوێ دەهێنێتە کایەوە، تێدا بیروڕای نوێ و ڕیفۆرمی نوێی و کردەی نوێ بەرهەم دێنێت، نەوەکان دەخاتە بەردەم پرسیاری مێژوویی خۆیانەوە..

(شۆڕشێکی ڕووکەش) یاخود (شێوە شۆڕش) بەسوود وەگرتن لە تێزەکانی هابرماز، دەکرێت بکرێت بەتەوەرەیەکی کراوە و زۆر تێزی ڕەخنەگرانە هەڵبگرێت، دەشێت پێناسە و خۆپێناسەی دیکە هەڵبگرێت، وەك میتۆدێکی شیکاری

زۆر دیاردەی گرنگی کۆمەڵگەی کوردی و جولاْنەوەکانی بخەینە بەر تیرۆژە تیشکی ڕاڤە و گفتوگۆ. من پێموایە، (بێگومان بەسوود وەرگرتن لە هابرماز)، کە شۆڕشی ڕووکەش ئەو شۆڕش و شۆڕشۆچکە و جولاْنەوانەن کە تەنها لە فۆرمدا دەسوڕێنەوە و ناگەنە هەقیەقەت و جەوهەری مەسەلەکان. یاخود ئەو شۆڕشانەن کە فۆرمەکان دەگۆڕن، شێوەیەك لەدەسەلاْت دەگۆڕن بە دەسەلاْتێکی دیکە، بەلاْم هیچ گۆڕانێکی ناوەکی و جەوهەری ڕوونادات، یاخود دەتوانرێت ئاوەهاش لە پڕۆسەی ریفۆرمەکان تێبگەین، کەلێرە و لەوێ گروپە و کوتلە حیزبیەکان بانگەشەی بۆ دەکەن، گەر نەتوانن گۆڕانی جەوهەری بەئەنجام بگەیەنن ، ئەوا جگەلە دووبارە دابەشکردنەوەی دەسەلاْت نەبێت هیچی دیکە نابێت .. بەدیویێکی دیکەدا دەتوانم بڵێم کە فۆرمەکان لەم بارانەی باسم لێوەکردن ناگەنە ئاستی (فۆرمێکی بالاْ) کە تێدا بیروراکان چەکەر بکەن و پێبگەن و جیهانبینیەکان ببنە تێزی سیاسی و فیکری و کۆمەلاْیەتی . بەپێچەوانەی ئەمەوە کاتێك فۆرمەکان دەبنە کولتورێك بۆ سیاسەت و بزواتەکان، ئەوا جیهانبینیەکان و پێناسەکان ئاشکراتر و ڕوونتر داواکاری و ئامانج و تاکیکەکانیان دیاری دەکەن.

شۆڕشێکی ڕووکەش دەکرێت وەك تێکەڵـکردنێکی نێوان (سۆمبۆل و واقیع) و خەیاڵ و جیهان پێناسەبکرێت، ئەوەشی لەنێو وەهمەکانی ئەم شۆڕشە ڕووکەشانەدا هەڵدەسوڕێن ، ئەو شۆڕشگێڕانەن کە بە (شۆڕشگێڕی ڕۆمانسی) ناویان دەبەم. پێموایە هەموو یەکێك لە ئێمە لەقۆناغێکی تەمەنیدا (شۆڕشگێڕێکی ڕۆمانسی) بووە، بەلاْم ئەمە قۆناغێکی سەرسامبوونە و قۆناغی داهاتوو دەبێت (قۆناغی خوێندنەوە) بێت، قۆناغی تێگەیشتن و جیهانبینی و ڕەخنەی زانستی بێت. ئەوەی تێکەڵکردنی نێوان سۆمبۆل و واقع بووە لەکۆمەڵگەی ئێمەدا، بەشێکی زۆری سالاْنی حەفتاکان و هەشتاکان و تاوەکو نەوەدەکانی ئێمەی داگیرکردبوو، دیارە حزبی کوردی تاوەکو پڕوپاگەندەکانی ئەمڕۆی هەڵبژاردن، لەکاتی پێویستیدا ئەو فیگورە (شۆڕشگێڕی ڕۆمانسی) یە وەئاگادێنێتەوە و کاری لەسەر دەکات، بینیمان چۆن حزبی کوردی (بێژەرە حەماسیەکان) لەوسەری دنیاوە بانگهێشت دەکات بۆ ئەوەی لەکاتی هەڵبژاردندا ئەو فیگورە (شۆڕشگێڕە ڕۆمانسیە) زیندووبکەنەوە ، ئەوەی گوێی لەو تێکستە حەماسیە بووایە هەستی دەکرد کەشەڕێك هەڵگیرساوە و و ئالاْی سەرکەوتن بەسەر هەموو پانتایی جوگرافیای زەوی دوژمندا هەڵکراوە، بەلاْم لەواقیعدا گەڕانەوەی سەردەمی پێشمەرگەیەکە، کەدەمێك لەمۆزەخانەکانی بیروکراتیەت و گەندەڵیدالەبیرکراون. دەکرێت بڵێین داینەمۆی پابەستبوونی جەماوەر بە دەسەلاْتی کوردیەوە، بەشێکی زۆری دەگەڕێتەوە بۆ جولاْندنەوە ئەو هێزە سۆمبۆلیە خەیاڵیەیە کە لەنەستی ئێمەدا درێژبوونەوەی هەیە. ئیدی تەوقەیەکی جۆرج بۆش و گوتەیەکی دەربارەی کورد وەك بڕیارێك تەفسیر دەکرێت نەك وەك موجامەلەیەکی دبلۆماسی،دەرکەوتنی سەرکردەیەك لەسەر جادەی کۆشکی سپی و قسەکردنی لەبەردەم کۆشکی سپی بۆتەنها یەك کامێرای تەلفیزۆنێکی لۆکاڵی حزبی، دەبێتە خۆراکی میدیا و تاوەکو ئێستاش لەپڕوپاگەندەی لیستی دووحزبە دەسەلاْتدارەکەی کوردستاندا زیندووکردنەوەی ئەو (شۆڕشگێڕە ڕۆمانسیە) ڕۆڵێکی سێنترالی دەبینێت. بەلاْم دەبێت ئەوەش بڵێین سیاسەتی تەنها جولاْنەوەی ئەو (ڕۆمانسیەتە شۆرگێڕانەیە) و وێنەخوازیە، وورده وورده لەبەردەم واقعی تاڵی قەیرانی دیموکراسی و ناعەدالەتی کۆمەلاْیەتی و گەندەڵی سەرانسەری ئیداریدا، ڕەونەقی خۆی وندەکات.

تێکەڵکردنی نێوان (سۆمبۆل و ژیان) و (خەون و ژیان) ڕەگەزێکی بنچینەیی پێکهاتەی بیرکردنەوەی (شۆڕشگێڕی ڕۆمانسی)ین ، بەداخەوە شۆڕشی ئێمە بەشێکی زۆری لەوخولگەیەدا سوڕاوەتەو میکانیزمی کارکردن ئەوەندەی لەسەر (جۆش و خرۆشی شۆڕشگێڕی) بووە، ئەوەندە لەسەر بنەماکانی ستراتیژی دوورودرێژ و بەرنامەی

کۆمەلایەتی نەبووە، دەتوانم بڵێم ئێستا پاشماوەی ئەو شۆڕشگێڕە ڕۆمانسیانە کەدنیای سۆمبۆل و دنیای واقیع و ڕیالستی تێکەڵ دەکەن، تاوەکو ئێستا لەکولتوری چەپی دنیادا ماوەتەوە...

هابرماز خوێندکارانی ئاگادار کردەوە لەتێکەڵکردنی (سۆمبۆل و واقیع)، هەروەها ئاگاداری کردنەوە لە کردەی (وێنەخوازی) و (وێنەبیرکردنەوەیی) ، لەشەش تێزەکەیدا باسی لە (کاراکتەرێکی ڤرتوێلی یاریخواز) کردووە، بەمانای کاراکتەرێکی یاریخواز بەوێنەکانەوە، بۆ ئەوەی خوێنەر لەم ڕستە گرنگەی هابرماز نێزیك بخەمەوە، دەتوانم باس لەنمونەی ئەو چەپانە بکەین کەتاوەکو ئێستا لە ئەڵمانیا و ئەوروپا خەون بە شەڕی پارتیزانی نێو شارەکانەوە دەبینین، شەڕی شەقامەکان لەلای ئەوان هۆکارێکی سەرەکیە بۆ تێکشکاندنی کاپیتالزم، لەگەڵیشدا مۆدەیەکی تەواوی جل وبەرگ و ڕیش و ماکیاژ و تەنانەت شێوزای قسەکردنی خۆیانن، بەمانای (ستایلێکی) تایبەتن بەخۆیان، وێنەیەکی خۆیان هەیە کەکاراکتەری خۆیانی لەسەر بینادەکەن، لەئەوروپاشدا خاوەنی قاوەخانە و بارِ و دیسکۆ و مۆدەی جلی تایبەتن و تاڕادەیەکیش لەو قاڵبی مۆدەیەدا ماونەتەوە و جارجارە لە خۆپیشاندانی دژ بەگڵۆبالیزم دەردەکەون و کاری توندوتیژی ئەنجامدەدەن، بەلام ئەمانە وەك پاشماوەیەکی کەشو هەوای 1968 و کولتوری چەپ ماونەتەوە و نەبوونەتە مەترسیەك لەسەر دەوڵەت. هەمان شێوەش گەر ئێمە سەیری چەپی کوردی بکەین و گوێیان لێبگرین تەنها بەرهەمهێنەوەی ئەو تێزانەن کە لە 1917 وە بەنەگۆڕی ماونەتەوە، لەهەمانکاتیشدا وێنەکانی شۆڕشی سۆڤیەتی هێشتا بەرهەمهێنی ئەو چەپەیە کە یەکێکی وەك لێنین بە (چەپڕەوی منداڵانەی) لەقەڵەمداوە، ئەمانەش وێنە لە بزوتنەوە دێرینەکانی کۆمەنیستی قەرزدەکەن، کەخۆیان لەقەیران و هەڵوەشاندنەوەدان، بەشێوەیەك، کەچیدی خوێندنەوەیەك نەبێت بۆ ئەزمونەکانی بزواتی چەپ و نشوستی چەپ و کولتوری تایبەت بەخۆی. بەپێچەوانەی ئەمەوە چەپێکی دیکە هەیە هەوڵدەدات جارێکی دیکە شوێنای خۆی لەدنیاو ڕووداوەکان دیاری بکاتەوە، ڕەخنەلەخۆی بگرێت و خۆی ڕێك بخاتەو خۆی لەو ڕۆمانسیەتە شۆڕشگێڕیە قوتاربکات بۆ دنیای ڕیالستی و زۆرانبازیەکانی، دنیا لەپێش وێنە و سۆمبۆلەکانەوە ببینێت. ئەوەی ئەمڕۆ سەرنجێکی دوا هەڵبژاردنی ئەڵمانیا بدات، دەبینێت کە (چەپی ئەڵمانی) بەبەشداریکردنی لەهەڵبژاردندا و سەرکەوتنی و بەدەستهێنانی چەندەها کورسی لەپەرلەماندا، نمونەیەکی دیکەی چەپێ بەجیاواز لەو فۆرمە تەوباویەی کەهەییوو. ئێستاش لەدوا کۆنفرانسیاندا هەوڵی بیناکردنەوەی کلێشەیەکی کۆمەلایەتی و سیاسین بۆ چەپ کەلەگەڵ ڕۆحی سەردەمدا بگونجێت، لەگەڵ یاسای باج و یاری هەڵبژاردن و دەستوردا گەمەی خۆی بکات، چیدی ئەم چەپە (وێنەخواز / ڤرتوێل) نیە بەقەد هێندەی خودێکی بیرکەرەوەیە لەجیهان.

هەروەها لەنێو ڕیزی ئیسلامیەکاندا ئەو (موجاهیدە ڕۆمانسیانە) دەبینین ، کەدەیانەوێت دنیای پۆست مۆدێرن بەحوکمی کلاشینکۆف و جیهادی تەقلیدی بهێنتە ژێر کۆنترۆڵەوە، ئیدی شەڕواڵی ئەفغانی و ڕیشی درێژ و حیجابی فوندەمێنتاڵ و خواستنی وێنەکانی ئەفغانستان، ستایل و وێنەزەدی و وێنەخوازی ئەو گروپانەن... بەم شێوەیە ژیان لەنێو وێنەکاندا،لەنێو سۆمبۆلەکاندا و دەرنەچوون لەبازنەی ئەو سۆمبۆلانە، ئەو (کاراکتەرە ڤیرتوێلە یارکارەیە) کە هابرماز لەبزوتنەوەی 1968 دا باسی لێوە کردووە..

مانەوە لەنێو فۆرمدا و قەتیس بوون لەنێو فۆرمێکی تایبەتدا و کاراکتەری وێنەخوازی و شۆڕشگێڕی ڕۆمانسیانە ، ئەو مەترسیانەن کە گەڕەلاوژە کان لەیەك فۆرمدا قەتیسدەکات و بەکوژانەوەی گەڕەلاوژەکان، تەمەنیان کۆتایی پێدێت. ئەم مەترسیانە دەشێت هەمیشە لەبەرچاوبگیرێت لەکاتی پێکهاتنی (گروپەی فشار) یاخود

(خۆپیشاندان) یاوەکو (پەڕلەمانەکانی سەرجادە). بەمانایەکی دیکە کەوتنە نێو ئەو چاڵانەوە، تەمەن کورتکردنی ئەو بزاواتانەیە و دەیخاتە نێو کۆلانێکی تەسکەوە کە بەڕازیکردنێکی نیوەچڵی یاخود بە بەرپەرچدانەوەیەکی دەزگاکانی پۆلیسی دەوڵەتی کۆتایی پێدێت..بەشێوەیەکی دیکە بڵێم دەرچوون لە فۆرمی ناڕەزایی و گەڕەلاوژە و خۆپیشاندان بۆ نێو فۆرمێکی دیکە کە جەوهەر ئامێز بێت ، ڕەنگدانەوەی جەوهەرێکی تایبەت و جیهانبینی بێت و بەرنامەرێژ بێت، ئەوا گەڕەلاوژەکان دەبنە پێچی مێژوویی نەوەکان و سەرەتای لەفکردنی هەموو پرسینبە مۆراڵـی و زمانەوانی و ئەخلاقیەکانی کۆمەڵگەیە و پێکهێنەری کەش و هەوایەکی نوێیە بۆ مۆدێرنیزەکردن و دیموکراسیزەکردنی کۆمەڵگە.

لە(شۆڕشی ڕووکەشدا) هەموو کردەکان لە بازنەی فۆرم و ڕووبەری دیاردەکاندا دەوستێتەوە، هەموو هەوڵدانەکانیش گیرسانەوەیەکە بە ڕووبەری واقعێکی هەبوو ، کەشۆڕش یاوەکو خۆپیشاندان و یاوەکو بزوتنەوەکە لەجەوهەردا گۆڕانی بەسەردا نەهێناوە. نمونەی ئەزمونی کوردی لەگەڵ بەعسیزم و کولتوری بەعسدا نمونەیەکی زیندووە، قەیرانی نێوان هاوکێشەی شۆڕشی کوردی و کولتوری بەعس هێشتا بابەتێکی ئێستاکییە، بابەتی چەندەها لێکۆڵینەوە و تێزی ڕەخنەیی بە پێزە ، ئەوەی سەیری واقیعی کوردی ئێستاکێ بکات و خوێندنەوەیەکی ووردی هەبێت بۆ کولتوری بەعس ، دووری ئەو قەیرانەی بۆ ئاشکرا دەبێت کەلەنێوان شۆڕش و بەعسیزمدا درێژ بوونەوەی هەیە. (شۆڕشی ڕووکەشی) کوردی نەیتوانیوە کولتوری بەعس لە ژیانی ڕۆژانە و مومارەسەی ئیداریدا ڕیشەکێش بکات ، نەك هەر ئەوە بەڵکو خۆی بەشەرمنیەوە درێژ بوونەوەی ئەو کولتورەیە..

ئاوڕدانەویەك لە مانگرتنەکانی 1982 ی خوێندکارانی زانکۆ و قوتابیانی ئامادەیی وناوەندیەکان*

،ئەزمونێکی تایبەتمان پێشکەشدەکات لەمەڕ بەریەکەوتنی نێوان خەون و واقیع ، یاخود سۆمبۆل و ژیان، لەنێوان ئەم دووانەیـیەدا ، چەندەها فیگوری (شۆڕشگێڕی ڕۆمانسی) بەرهەمـهاتن و لەهەمانکاتیشدا لەنێو زیندانەکاندا وندەبوون و لەناودەبران.. لەهەشتاودوودا، بەرێزان، سوستێمی خوێندن لەعەرەبیکردنەوە بیگرە تاوەکو بەزۆرکردنە بە (تەلایع و فتوە و جەیش شەعبی) و مەشقی سەربازی و سەرەتاتکێی حزبیە بەعسیەکان بۆ نێو قوتابخانە و ئامادەییەکان و تۆقاندن و چالاکردنی (ئیتحاد تەلەبە) و بەبەعسیکردن، ئەو فاکتەرانە بوون کەلەپشت ئەو مانگرتنانەوە وەستابوون، لەپڕێکدا لەسەرانسەری کوردستاندا مانگرتنەکان پەرەیان سەند

* لێرەدا من پێموایە دەتوانرێت ناوی قوتابی لەوانە بهێنین کەهێشتا زانراو نیە کە خوێندن دەبێت بەکاریان و تەمەنێکی درێژتری لەگەڵدا بەسەر دەبەن، وەك بوون بە پرۆفیسۆر یاوەکو دکتۆرا هێنان لەبوارێکدا کە دەتوانین خوێندکار بۆ خوێندنی ی باڵا بەکار بهێنین ، وەك خوێندکارانی زانکۆ ، قوتابیش تاوەکو کۆتایی قۆناغی ئامادەیی بەکاربهێنرێت، قوتابی مانای ئەوکەسەیە کە لەسەرەتایەوە دەستپێدەکات تاوەکو کۆتایی شەشی ئامادەیی یاوەکو پیشەسازی و کشتوکاڵ .

و ئیدی سەرەتا کورسی پۆلەکان و تەختەڕەش دەشکێنراو پەنجەرە هاڕەی لێدەهات ، پاشان وێنەی سەدام دا دەگیراو هەمووان ڕاماندەکردە سەرجادە و هاوارمان دەکرد (بڕوخێ بەعسی فاشی ، بەخۆی و تولە و جاشی) و (چیتان دەوێت کوردەکان ..ئازادی بۆ کوردستان و تۆپ تۆپ تەیارە ..دەرمان ناکات لەم شارە) ئەمە و چەندەها دروشمی قەبەی دیکە، کەزۆربەی بۆئێمەی قوتابی نادیار و ناتەبابوون، ئێمە لەشاری خۆمان بووین و تۆپیشیان نەنابوو پێمانەوە، نەماندەزانی فاشیەت چیە و ڕفیقمان لەجاش بووا!، ئیدی لەنێو ئەو هەموو نادیارەدا ، لەهەستکردنێکەوە بەچەوسانەوە هەڵدەڕژاینە سەرجادەکان، تۆپەڵەیەك بووین لە تورە بوون نەك تەنها لە بەعس، لەڕاستیدا ئێمە نەماندەزانی چیماندەوێت، نەك هەر ئێمە لەو زەمەنەدا نەماندەزانی، بەڵکو سەرکردایەتی شۆڕشی کوردیش بەتەواوەتی نەیاندەزانی چی دەوێت ،(سەیری بەشی سێهەمی بیرەوەریەکانی نەوشیران موستەفا بکە لەمەڕ گفتوگۆی نێوان حکومەتی سەدام و شۆڕش). بەهەر حاڵ ئێمە لەنێو کۆمەڵێك وێنەی خوازراوی دەرەوەی ژیانی خۆمانەوە هەڵدەسوڕاین و ئەوەی کە ئێمەی هاندەدا ئەو بێژەرە حەماسیانە بوون لە شاخەوە هاواریان دەرکرد،لەلایەکی دیکەوە ئەم مانگرتنانە هێزێکی چەپێندراوی سێکسواڵیانەش هانیدەدا، خۆشترین کاپیتاڵیش لەم مانگرتنە خوێناویانەدا ئەو تێکەڵبوونەوەی کوڕ و کچانە بوو، کەمانگرتن بووە شایەکی خوێناوی و دەرچوون لە نەریتە چەپێندراوەکانی کۆمەڵگە، هەروەها خۆی لەخۆیدا دەرچوون بوو لە کەش وهەوای خنکێنەری سوستێمی پەروردە و مامۆستا تەقلیدی و چاکەت کۆنەکانی موعزە و نەسیحەت !! ، لەهەمانکاتیشدا هەستکردن بەچەوساندنەوە و زوڵمی بەعس ئەو نیشانەیە بوو کەدەبووایە ببیێکین ، زۆری نەدەخایەند بەخوێنڕژان و گرتن و تەقە و هەرا و ڕاکەڕاکە کۆتایی پێدەهات... لە 1982 دا ئێمەی قوتابیان هەمووان پەست بووین لە سوستێمی پەروەردە، پەست بووین لەهەژاری ، پەست بووین لە چەپاندن و نەریتەکان، پەست بووین لە بێ کارەبایی و بێ ئاویی..هتد، بەڵام ئەمانە هەمووی لەمیکانزمی بەرگری دژی داگیرکەری بەعسیدا خۆی گرمۆڵەکردبۆوە ، بەعس ئەو عەلاگە جلە بوو کە پەستیە کۆمەڵایەتی وسێکسواڵیەکانی خۆمان پێداهەڵدەواسی، کەسمان باسمان لەوە نەدەکرد کە قوتابخانەکانمان عەلادینە شکاوی تێدا نیە، ئاودەستەکان تاوەکو ڕادەی بۆگەنی پیس بوون، تێکەڵبوونی نێوان کیژان و کوڕان قەغەبوو، پرۆگرامی خوێندن و سوستێمی نمرە دابەشکردن و ئاوتۆریتێتی (دەسەڵاتگەری) مامۆستا گەیشتبووە ئاستێکی دیکتاتۆری ترسناك، زللەلێدان و شەق هاویشتن و تێهەڵدان و دەرکردن لە قوتابخانە پیشەی ئەو مامۆستایانەش بوون کە خۆیان لەهەمووان زیاتر بەکوردپەروەر تێدەگەیشت، سەیر لەوەدابوو جەهەنەم لەسەر لەپی دەستمان بوو ، کەچی ئێمە لەدەرەوەی قوتابخانەدا بەردمان تێدەگرت.

ئەمە سەرەڕای ئەوەی وێنەخەیاڵخوازیەکانی کە ئیزگەکان دەیانبەخشی بەئێمە، وێنەی قارەمان و پاڵەوانی نیشتمان و شێرەکوڕ و هەڵۆکان و نەڕەکانیان ، ئەمانە هەمووی (کاراکتەرێکی ڤیرتوێلی یارکەری)، بەتەعبیری هابرماز ، پێدەبەخشین. ئیدی جادەکانمان لێدەبووە بەرەکانی شەڕ و پێکدادان ، ئێمەی شۆڕشگێڕی ڕۆمانسی شەڕمان بۆ کوردایەتیەك دەکرد کەنەماندەزانی چیە و چۆنە و بەتەواوەتیش نەماندەزانی چیماندەوێت.. دیارە ئەم مانگرتنە (ڕووکەشیانە) تەنها بە مانگرتن مانەوە و لەوانەشە کاریگەریان هەبووبێت بۆ سەر دەسەڵاتی بەعس، بەڵام کاریگەریەکی کورت و کەمخایەن و بێ پاشماوەی قوڵ بوو.

تەواوکردنی ئەم ئەزمونە لە 1984 دا بوو، کەخوێندکارانی زانکۆی سەلاحەدین بڕیاریاندا لەدژی بە(جەیشی شەعبی) کردن و میلیتاریزەکردنی ژیانی زانکۆ مان بگرن،ئەوان وێنەی شوڕشێکی ڕاستەقینە و خاوەن

ستراتیژیان له هزردا بوو، وێنەیەك بۆ شۆڕش کەتەنها لە ئەدەبیاتی نوسراوی کولتوری سیاسی ئەو زەمەنە و کەش و هەوای ئەو سەردەمەدا لەزۆر شوێنی دنیادا بوونی هەبوو ، بەڵام لەلای ئێمە تێکەڵەیەکی سەیری ئایدۆلۆژی و سیاسی بوو، لەسەر زەوی واقیعیش فاکتەری خێڵ و تەحالوفاتی ناوچەکە لە پشت هەموو هێزەکانەوە یاریان بەقەدەری شۆڕش دەکرد ، شۆڕشێکی قەدەریی بوو وەك لەوەی ئیرادەرگەریانە بێت.. بەڵام ئەو هاوکێشەیە لەهزری خوێندکاراندا نەبوو، خوێندنەوەیەك نەبوو ، بەقەد هێندەی (وێنەیەکی ڤرتوێلی) کە (کاراکتەرێکی فانتازی ئامێزی یاریکار) ی پێدەبەخشین ، لەو بازنەی شێوە بیرکردنەوەیەکەدا، خوێندکارانی زانکۆ بڕیاریاندا بەشداری تاقیکردنەوەکانی کۆتایی ساڵ نەکەن. دیارە دەبێت ئەوەش بڵێین ، کەلەنێو ڕیزەکانی خوێندکارانی ئەو زەمەنەدا هوشیاریەکی باڵا بوونی هەبوو، بەڵام بەشێکی زۆری خوێندکاران لەو (ڕۆمانسیە شۆڕشگێڕانە) بوون ، کەتەنها لە فۆرمێکی هەژێـــدا (حەماس) فەتیس بوون بوون، تاکە تێز کەباڵا دەست بوو ، تێزی ئیدۆلۆژی مارکسی لێنینیەتێکی دۆگمایی بوو، پابەست بوو بەو ئەدەبیاتەی کە لەلایەکەوە (کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان) و لەلایەکی دیکەوە (حزبی شیوعی ئێراقی) بەرهەمی هێنابوو، ئەمانەش ئەو تێکستانە بوون لەتوێژاڵی ماتریالزمی دیالەکتیك و زۆرانبازی چینەکان و ئەڵقە ڕۆشنبیریە ئیدۆلۆژیەکانی نێو حزب نەبێت ، هیچی دیکە نەبوو.. لەژێر کاریگەری ئەو وێنانە مانگرتنەکان بەرێوە دەچوو. خوێندکاران بەهەردوو جۆرەکەیەوە، (شۆڕشگێڕە ڕۆمانسیەکان) کە لە مارکسیتەکان پێك هاتبوون و جۆری دووهەم (وێنەخوازەکانی پێشمەرگە و جەنگاوەری پارتیزان) کەلەوانە پێکهاتبوون وێنەکانی قارەمانێتی زاڵ بوون بەسەریاندا، زۆر زوو تووشی نوشستی و شۆکی گەورە هاتن ، کاتێك نوێنەرکانیان چوون بۆ (سورداش) و زۆر بەئاسانی پێیانگووتن: ئێمە ئێستا لەگەڵ حکومەتدا لە دانوستانداین و بچن جەیش شەعبیەکەتان بکەن.. ئەم ڕەتکردنەوەیە ئەو وێنانەی بەتەواوەتی شێواند کە مانگرتنەکان خۆیان لەسەر بیناکردبوو.

خراپترین موسیبەت بۆ (شۆڕشگێڕی ڕۆمانسی)، شکاندنی ئەو باڵاخانە شوشەییە کە (وێنە و سۆمبۆلەکان) لە کۆنەست، یاوەکو لەنەستی تاکەکەسیدا بینای کردووە. ئیدی ئەم مانگرتنانە بە خامۆش بوونەوەیەکی ئێجگاری کۆتایی پێهات، لەدوای ئەوە ئیدی تاوەکو سەردەمی دوای ڕا پەڕین مانگرتنی ئاوەها ڕووینەدایەوە...

دیارە نەك تاوەکو ئێستا خوێندنەوەی سۆسیۆلۆژی و فیکری بۆ ئەو دیاردە کۆمەڵایەتی وسیاسیە نەکراوە، بەڵکو تەنانەت لەنێو ئەدەبیاتی حزبیشدا خوێندنەوەی سیاسی بۆ نەکراوە. من پێموایە ئەم مانگرتنانە لەڕووی کولتوری سیاسیەوە، فۆرمێکی ڕەتکردنەوەی بەعس بوون لەگەڕانیدا بەدوای میتۆدێکی دیکەی بەرگریدا، بەجیا لە شەڕی چەکداری !!، گەر هاتبا ئەو مانگرتنانە خاوەنی تیۆرە و تێزی خۆیان بوونایە، ئەوا دەیتوانی ڕووبەرێکی فراونی بگرێتە خۆ و تەنها لەنێو توێژی قوتابیاندا سوڕی نەدەخوارد و ئاوەهاش بەئاسانی لەلایەن حزبی کوردیەوە کۆنترۆڵ نەدەکرا. ئەمە جگەلەوەی میتۆدێکی دیکەی دادەهێنا کەتاوەکو ئەو زەمەنە بەکورد نامۆ بوون ، ئەویش میتۆدی ئیفلیجکردنی ژیانی حکومی بیروکرات و دیکتاتۆر بوو، لەڕێگەی خۆپیشاندان و دوکان داخستن، کەئەمەش شان بەشانی مانگرتنەکانی هەشتاو دوو بۆ پشتگیری لە قوتابیان وخوێندکاران کاسبکاران ئەنجامیاندا، ئەمە ئەزمونێکی گرنگ بوو لەدوورکەوتنەوەی میتۆدی شەڕی چەکدارانە و داهێنانی میتۆدی شەڕێکی دیکە بوو کە تێدا چەك ڕۆڵی گرنگی گەورەی نەدەبینی، ئەمەش ترسێکی گەورە بوو لەلێسەندنەوەی سەرکردایەتی لەجەنگاوەران و سەکردایەتی تەقلیدی، بەمانایەکی دیکە، لەدەستدانی کۆونترۆڵ بوو لە گۆڕەپانێکدا زیاتر فیکری سیاسی ڕۆڵی خۆی تێدا دەبینی نەك تەحالوفاتی خێڵەکی. خەم ساردی یاخود

تێنەگەیشتن یاوەکو دەست ئەنقەستی بوو؟!، مانگرتنەکانی خوێندکارانی بەرەو تولە ڕێگا پێچاوپێچەکانی شاخ بردەوە، ئەو تولەڕێگایانەی ڕێگر بوون لەبەردەم کولتوری (شار) و (بەشاریـبوون) و لەبەرامبەریدا (هێزی خێڵ) زیاتر بالادەست کرد ، کولتوری خێڵیشی تاوەکو ڕۆژی ئەمڕۆ درێژ کردەوە..لەڕوویەکی دیکەوە، ئەم ئەزمونە یەکەمین درز بوو لەنێوان شۆڕشگێڕەکانی شاخ و خوێندکارانی زانکۆدا،لەنێوان وێنەخوازراوەکان و دەم و چاوی ڕاستەقینەی شۆڕش، لەنێوان ڕەمز و دنیای ڕیالدا ، لەنێوان ڕۆمانسیەتی شۆڕشگێڕی و شۆڕش خۆیدا ، کە پڕی بوو لەتەحالوفات لەگەڵ دەزگا ئەمنی و عەسکەریەکانی دراوسێ و ناوچەکە. ئەوهاوکێشەیە خەونەکانی نەوەیەکی خەوبینەری شۆڕشگێڕی تێکشکاند، ئیدی لەو ڕۆژەوە بەدوا هیچ مانگرتنێك ڕوویندا تاوەکو مێژووی تازەی ئەم چەند ساڵەی دوایی.. ئەم درزە درێژەی مێژووی هەبوو تاوەکو لەزەمەنێکی دیکەدا، خوێندکارانی نەوەیەکی دیکە بەرامبەر شۆڕش بوونەوە، بەڵام ئەمجارە چیدی شۆڕشگێڕەکان پێشمەرگە نەمابوون، بەڵکو کۆمەڵێك بیروکرات بوون لەودیوو بیرۆکانیانەوە و لەنێو ئۆتۆمبێلە کەشخە و کۆشکەکانیانەوە دەمارە زیندووەکانی کۆمەڵگەیان کۆنترۆڵ کردبوو، ئەمە جگەلەوەی هەندێکیشیان لەنێو چیرۆکە دزێوەکانی شەڕی ناوخۆ و دەرکەوتنی فایلەکانیاندا ئاشکرا بوون ، هەندێکیشیان بوون بەئەستێرە گەشەی گەندەڵی ئیداری. جارێکی دیکە خوێندکارانی زانکۆ هاتنەوە بەردەم دەسەڵات و ئەو درزە دێرینە جارێکی دیکە دەسەڵاتی شۆڕش و خوێندکارانی لێکتر دووردەخستەوە... ئەم درزە بە پێواریەوە درێژ بۆوە، تاوەکو ئەوکاتەی خوێندکارانی زانکۆی سلێمانی لەدژی زانکۆی ئایندە مانیان گرت و زانکۆکەیان خستەبەر پرسیاری قورسی ئاوەها کە بەداخستنی کۆتایی پێهات. بەڵام بەداخەوە لەدەرگای پشتەوەی زانکۆی سلێمانیەوە خوێندکارانی ئایندە کرانەوە ژوورەوە، ئیدی ئەم مانگرتنە بەڕای من لەگەڵ گرنگی مێژوویی خۆی و نوێنەرایەتی نەوەیەکی نوێ، دەتوانم بە (مانگرتنێکی ڕووکەش) پێناسەی بکەم، فاکتەری گۆڕین تێدا لەسەر ئاستی سفر بوو، ئەوەی گۆڕانکاری تێداکرا تەنها گۆڕان بوو لەفۆرم و شێوەدا، هیچ گۆڕانێکی جەوهەری ڕوویندەدا، دیووی دووهەمیشی فاکتەری (سوبێکتیڤ / زاتی / خودگەرایی) هۆشمەندی خوێندکاران بوو، کە هۆشمەندیەکی ڕووکەشی بوو، توێژاڵێك بوو لە مامەڵەی سیاسیانە نەك جیهانبینیەك و دنیابینیەکی دیکە بۆ زانکۆ و کۆمەڵگە و ژیان. ئەوان باسیان لەداخستنی زانکۆیەکی ئەهلی دەکرد و بازیان بەسەر ئەو هەموو گەندەڵیە دەدا کە زانکۆکانی سلێمانی و هەولێر پێوەی دەناڵێنین، هەر لە پرۆگرامی خوێندنەوە بیگرە تاوەکو مومارەسەی توندوتیژی ئیداری و هەڕەشە لەخوێندکار، تاوەکو دەگاتە لوتتژەنینی ڕاستەوخۆی حزبی کوردی لە ژیانی زانکۆیی ، ئەمە سەرەڕای ئەم هەموو قبوڵ خاسەی کەلەکولتوری بەعسەوە بە خەستی پیادەکراوە ، تاوەکو ئەو هەموو ماجستێرو دکتۆرایەی کەجەنگاوەران وەریان گرتبوو!!. ئەمانە هەمووی فۆرموڵە نەکرابوو، هەژەییەك بوو (حەماس) ، تووڕەبوونێك بوو، زۆر زوو بەچەند ڕازیکردنێکی بچوك دامرکایەوە. سەیر لەوەدایە تاوەکو ئەمڕۆ هیچ یەکێك لەو دیاردە جەوهەریانە چارەسەر نەکراوە، لەگەڵ ئەوەی بەردەوام بۆڵە بۆڵ هەیە !!، نەك ڕەخنە. گەر ڕەخنەش هەبێت، ئەوا ڕەخنەی کورت و ڕستەی کورتی دابەشبووە بەسەر چاك و خراپ و ڕەش و سپی ، نەك ڕەخنەی شیکاری و دۆکۆمێنتاتسیۆن و ئەرشیفکردنی گەندەڵی واقیعی ترسناکی نێو زانکۆ، کەدەکرێت بەناو و لیستی ئەوانەی بەساختە وەرگیراون و ئەوانەی تەنها لەتاقیکردنەوەکاندا پەیدا دەبن و ئەوانەشی حزب بۆوەرگرتنی بڕوانامە دەیانێرێت و دەیانکات بە زانکۆدا بەئەنجام بگەیەنرێت، یاخود ئەو هەموو ماڵپەڕە بەلاشە هەیە چوار ماڵپەڕی خۆکردمان نەبینی پشتگیری پڕۆسەی ئەرشیف بکات، خوێندکاران تەنها بۆڵەیان دێت تاوەکو ئەمڕۆ و دوا چالاکیش ڕێگەگرتن بوو لە

هاتوچۆكۆدنی ئۆتۆمبێل ، وەك ناڕەزایی لەمەڕ باری بەشەناوخۆیەكان!. ئیدی بەم شێوە پچڕ پچڕ و نائۆرگانیزەیە، تەنها گەڕەلاوژەیەكە خۆی دووبارە دەكاتەوە و تەنها لەیەك فۆرمی تاییەتدا دەمێنێتەوە، كەدەتوانم بڵێم مێشولەیەك نافڕێنێت لە شوێنی خۆی.

بەداخەوە مەترسی ئەوە هەیە كە فۆرمەكانی گەڕەلاوژە ببن بەمۆركی چالاكیەكانی نەوەی نوێیی كوردی و خوێندكارو ڕۆشنبیری لاوی كوردی. ئەمە مەترسیەكە لەبەردەم نەوەی نوێدا خۆی قوتدەكاتەوە، بەشێوەیەك كەژیان تەنها لەنێو فۆرمەكاندا قەتیس بخوات و نەوەیەك داماڵێت لە جەوهەری سیاسی و پرسی بونگەرایی خۆی .

ئەمڕۆ شۆڕشگێڕەكان بوون بە بیروكراتە حكومیەكان و خوێندكارانی نەوەی نوێش دێنە سەرجادە وشەقامەكان و دژی گەندەڵی دەوستنەوە.. لەنێوان ئەم دوو مێژووە بیست ساڵ هەیە، مەبەستم ئەوەیە كە مانگرتنی خوێندكاران لەكوردستاندا مێژوویەكی دوورو درێژ و نائۆرگانیزەی هەیە، بێ مێژوو نیە و كاری مناڵەوركە نیە، وەكو هەندێك لێپسراوانی حكومی پێناسەیانكردبوو، بەڵكو لەگەڵ هەموو كەلێنەكانیدا نابێت ئەوە لەبیربكەین ، كەلەنێوان شۆڕشگێڕەكانی دوێنی و بیروكراتە حكومیەكانی ئەمڕۆ و خوێندكاراندا، مێژوویەكی گەورە لە (بەدگومانی) لەنێوانیاندا درێژ دەبێتەوە، لەبەر ئەوە خەمی دەسەڵاتی لۆكالی كوردی هەمیشە پاوانكردنی ئەو كایەیە بووە بە چیرۆك و ئەفسانەكانی خۆی، ئەمە زیاتر لەهوروژمی لێپسراوندا دەبینراكە لەشێوەی بوونیان بەخوێندكاری زانكۆ و بەقبوڵ خاسەوە، پاوانی كەش و هەوای زانكۆیان كرد. بەڵام بەدگومانی نەك كاڵ نەبۆتەوە بەڵكو گەیشتۆتە ئاستی بەرهەمهێنانی (توندوتیژی) لەنێوان ئەم دوو جەمسەردا .

12

هێشتا شوناسێك هەیە كەنەوەكان لە گەڕەلاوژە و مانگرتنەكانیاندا بەدوویدا دەگەڕێن، داواكاری هەیە كە گونجاوە لەگەڵ سەردەمی خۆیان، دەربڕینە لە شوناسی ئەوان وەك نەوەیەك، لەهەمانكاتیشدا هێزێك هەیە ، چ ئەگەر حكومەتی ئێراقی ئەوساكە بوو بێت وەك دەسەڵات، یاخود دەسەڵاتی بیرۆكراتی ئێستا بێت، ڕێگرە لەبەردەمیان وەك نەوەیەكی پێگەیشتوو. تاوێك بەهەرزە و تاوێك بەگێرەشێوێن ناویان دبەن. بەڵام ئەمانە هیچی لەم هەقیقەتە ناگۆڕێت كەئێمە لەبەردەم نەوەیەكداین هەستیارە بەرامبەر شۆڤێنیەت و ناعەدالەتی كۆمەڵایەتی و گەندەڵی ئیداری و داوای چارەسەری كێشەكانی دەكات. لەبەرامبەر ئەم نەوەیەدا دەسەڵاتێك هەیە سامانی كۆمەڵگە و هەموو كوردستان بەهەدەر دەبات ، توێژێك لە خێڵی سیاسی و مقەڕاتی حزبی جێگەی دەوڵەت و حكومەت و دەزگاكانی كۆمەڵگەی مەدەنی مۆنۆپۆل كردووە و لەژێر ناوی جیاجیادا درێژە بەكەش و هەوای مقەڕاتی حزبی و سەكردە میلیشیاكان دەدات، كەئێستا لەبەرگی وەزیری حكومی و لێپسراوی دەزگاحكومیەكاندا خۆیان گۆڕیوە..

ئێمە باسمان لە (شۆڕشی ڕووكەش) كرد و گووتمان شۆڕشی ڕووكەش تەنها گۆڕینی فۆرمال و شێوەی دیاردەكانە و نایەوێت گۆڕانكاری جەوهەری بەئەنجام بگەیەنێت، تەنها ڕوتوشكردنی دەموچاوێكە و دانانی ماسكێكی نوێیە بۆ دەم وچاوێكی لەیەكچوو، لەهەمانكاتیشدا (شێوەژیان Scheinleben) جەمسەرێكی دیكەی هاوكێشەی ژیانە

لەنێو فۆرمەکانی ژیان نەك ژیان خۆی بە پڕاوپڕی، ژیانێك دووره لەناوەڕۆکی ژیان خۆی، ژیانێك تەنها لەژێر ناولێناندا بوونی هەیە.

بۆ ئەوەی زیاتر چەمکی (ژیانی ڕووکەش) یاخود (شێوه ژیان) ڕوون بکەمەوە، دەتوانم بڵێم چێژەکان لەکۆمەڵگەی سەرمایەداریدا لەڕێگەی شێوازەکانی (گەندەخۆری) کەناڵیزه دەکرێت، ڕوونتر قسان بکەم، دەڵێم چێژه ڕاستەقینەکان له ماتریاڵی بوونی ژیاندا خۆی بەرجەسته دەکات، جۆرێکه له خووی خراپ که ڕیکلامی کۆمپانیاوکەناڵەکانی تەلفیزۆن پرۆپاگەندەی بۆ دەکەن، ئیدی له جیاتی ژیان بەو شێوه ڕاستەقینەیەی کەهەیه کەلەفۆرمەکانی پەیوەندیه هیومانیەکانی نێوان مرۆڤەکانی نێو کۆمەڵگه خۆی دەبینێتەوە، پەیوەندیەکی دیکه پێکدێت کەزیاتر دەستکرده و بەرهەمهێنراوی ژیانی تازەی سەرمایەداریه، مرۆڤەکان پابەست بە پڕۆدۆکتەکانی کۆمپانیاکان، کۆمپانیاکانیش زیاتر لەڕێگەی سەرنجراکێشی و ڕێگەئاسانی بۆ کڕین خەڵکی وابەستەی ئەو شت ومەکانه دەکەن، چێژ زیاتر له کڕین و زیاتر کڕین و زیاتر بەدەستهێنانی شت ومەکدا خۆی دەبینییتەوە، پەیوەندی نێوان مرۆڤ و مرۆڤیش زیاتر ئەبستراك و دوور و بێ مانا و ڕووکەش دەبێت. مرۆڤ له سوستێمی کاپیتالیستیدا ئەوەنده وابەستەی شت ومەکه ، بەجۆرێك کەناتوانێت ژیان بەبێ شت و مەك مەزندەبکات، دیاره بەشێکی زۆری ئەو شت و مەکانه زیادەن و پێویست نین ، بەقەد ئەوەندەی مەست بوونه بە کڕین که من لێرەدا بە(خوماری گەندەخۆری) ناوی دەبەم، مەبەستیشم لەگەندەخۆری ، کڕینی شت مەکێکه کەزیاتر دەچێته قاڵبی کەمالیات و لۆکسۆسەوە، بۆنمونه لەوانەیه مۆبایل لەهەموو کاتێکدا پێویست نەبێت، مۆبایل بۆ یەکێکه کارێکی گرنگی هەیه و دەشێت قسەی کورت و چڕی پێ بکەیت، گەر مرۆ هەشیبێت دەبێت بزانێت که هۆشمەندیەك هەیه بۆ بەکارهێنانی مۆبایل،بەمانای ڕستەی کورت و چڕ و بەکارهێنانی لەکاتی پێویستدا، ئایا هەموو کەس ئەوه دەکات؟!!، بێگومان نەخێر، یاخود گرنگ ئەوەیه تەلفۆنی پێ بکەیت و ئیدی پێویست ناکات لەگەڵ هەر مۆدێلێکی تازەدا خولیا و کەڵکەڵەی ئەوه خومارمان بکات کەهەر دەبێت ئەو مۆدێله تازەیه بەدەست بهێنین. ئەمه نمونەیەکی بچوکی (خوماری گەندەخۆریه) که لەکۆمەڵگەی کاپیتالیستدا کەش و هەوای کۆمەلایەتی داگیر کردووە. مەترسی فیگوری (خوماری گەندەخۆر) ئەوەیه که مرۆڤێکه موجەرەده له پەیوەندیه کۆمەلایەتیەکان، تاکڕەویکی گەندەخۆره ،لەجیاتی ئەوەی تاکڕەوکی بیرکەرەوەبێت، داماڵراوه لەژیانی کۆمەلایەتی . لەژێر کاریگەری بیرمەندانی وەك (مارکۆز و هۆرکاهایمەر و ئادۆرنۆ) و قوتابانەی ڕەخنەیی فرانکفۆرت، بزوتنەوەی 1968 دژی (ژیانی ڕووکەش) یاوەکو (شێوه ژیان) چالاکیان نواند، له کۆنفرەسێکی تایبەت به کۆمپانیاکانی ڕیکلامه له شتوتگراد کەله مای 1964 دا دەستیپێکرد، چەند کەسێك له گروپەك بەنێوی (بەرگری چالاك) کەلەنێویاندا (ڕودی دوتچکه) بەشداربوو ، بەیاننامەیەکیان بەنێو هۆڵەکەدا بلاوکردەوە و ویستیان ڕێوڕەسمی کۆنگرەکه بشوێنن، کەلەدوایدا لەلایەن پۆلیسەوە دەستگیرکران و غەرامەی پارەیان کردن.. ئەو بەیاننامەیه لەدژی ڕیکلامەی کۆمپانیاکان بوو، دژی ئەو (گەندەخۆریه) بوو کەمرۆڤی سانای کۆمەڵگەی پێ هەڵدەخەڵەتێنرا و زیاتر خوماری دەکرد بە شت ومەك کڕینەوە نەك ژیانی ڕاستەقینەی خۆی، دەبێت لەپێناو تێرکردنی ئەو خوماریەی زیاتر کاربکات، لەپێناو ئەوەی مۆدێلێکی دیکەی تازەی ئۆتۆمبێل و تەلفۆن و تەلفیزۆنی هەبێت، بۆ ئەوەی ئەو قەرزانەبداتەوە کەبەردەوام بەسووی بەرز دەیدرێتێ، دەبێت تاوەکو مردن قیستی ئەم کۆمپانیاو ئەوی دیکەبداتەوە،. مەترسی پێکهاتەیەکی سایکۆلۆژی کەزۆر جار بە (مرۆڤی تاکڕەهەند) ناودەبرێت. مرۆڤێك کۆیلەی شت و مەکه و زۆر بەئاسانی هەڵدەسوڕێت و یاری پێدەکرێت، لەو بەیاننامەیەی گروپەکەی ڕودی

دوتچکە و هاوەڵەکانیدا هاتبوو : خەمی ئێوە ئەوەیە کەمرۆڤەکان زیاتر کاربکەن بۆ ئەوەی زیاتر گەندەخۆر بن، بەجۆرێك کە گەندەخۆری و کارکردن پێکەوە گرێدراوە...

Ulrich, Chaussy: Die drei Leben des Rudi Dutschke. H. Luchterhand Verlag 1983,S45.

بەرهەمهێنانی ئەو مرۆڤەی پڕۆدیکتی ڕیکلامەی تەلفیزۆنەکانە، مەترسیەك بوو لەدوای جەنگی جیهانی دووهەمەوە بیرمەندانی قوتابخانەی فرانکفۆرت وەك مەترسیەك دەیانبینی، مەترسی کۆمەڵگەیەك کە بەناوی (کۆمەڵگەی بەرخواردە Konsumgesellschatf **) ناوزەدیان کرد، دیارە ئەمە بابەتێکی گرنگە و دەشێت وەك بابەتێکی سەربەخۆ باسی لێوەبکرێت، ئەوەی لێرەدا بۆ ئێمە گرنگە چەمکی (شێوەژیانە) کە مرۆڤێك بەرهەم دێنێت، بە ڕووکەشی ژیاندا خۆی هەڵبواسێت و لەدواجاردا هەموو کاردانەوەکانیشی دوور بێت لە بەردەوامی وچیرە درێژی، بە ڕازیکردنی کەم و کورتخایەن خامۆش بێتەوە، مرۆڤێکە دوورە لەهەموو جەوهەرە هیومانیەکان کەمرۆڤ والێبکات هەستبکات لەچەقی جیهاندایە نەك لەشوێنێکی دیاریکراو، مرۆڤێك شێوە ژیان بەرهەمی دێنێت کەدەیەوێت بگات و بگات ، بەهەر نرخێك بێت و لەسەر شانی هەریەکێك بێت، ئەوەی لەدەرەوەی ئەو ڕوودەدەن گرنگ نیە و پەیوەندیدار نیە پێوەی!، گرنگ نیە گەر ئەو کرێکاربێت لەکۆمپانیایەك یاخود فەرمانبەر گەر هەزار کارمەند دەربکرێن، ئەو ناجوڵێت و هۆشمەندی ئەوەی نیە کە سبەی نۆبەی ئەو دێت، لەبەر ئەوە بەڕێزان سەیر نەبێت لاتان، کەلەئەڵمانیای ئەم ساڵانەی دوایی بەهەزارەها کرێکار و فەرمانبەر دەرکردان بەبێئەوەی هاوەڵەکانیان ئاوڕێکیان لێبدەنەوە، گونتەرگراس لەچاوپێکەوتنێکی ڕۆژنامەنوسیدا گووتی : کرێکارانی سەدەی هەژدە و نۆزدە هوشیارتربوون لە کرێکارانی ساڵانی دووهەزار!! ..**

(شێوە ژیان) مەترسیەکە لەگەڵ بڵاوبوونەوەی ئەمریکانیزم وەك ستایڵێکی ژیان و شێوازێکی ژیان زیاتر پەرەدەستێنێ کە کۆمەڵگاکان لە کۆمەڵگای مرۆییەوە دەبنە بازاڕی گەورە بەمانایەکی دیکە (بەبازاڕیکردنی کۆمەڵگە) و داماڵینی لە مانا جەوهەریەکانی ..

لەکوردستانی ئێمەد ا(شێوەژیان) لەپێکهاتەی بەنێو دووبارە بیناکردنەوەدا خۆیی ئاوێنەیی دەکاتەوە، کە بەشێکی زۆری شێوەخوازیەکی ژیانە بەهەموو دووریەکانیەوە: ئیدی شێوەخوازیەکی شار و ژیانی شاریە، شێوەخوازی دیموکراسیە، شێوەخوازی پڕۆسەکانی هەڵبژرادن، شێوەخوازی ژیانی مۆدێرنەیە. ئێمە بەشێوە و ڕووکەش لە (کۆمەڵگەیەکی مەدەنی و سیڤیلین) بەڵام لەڕاستیدا خێڵ و مقەڕاتی حزبی بەڕێوەمان دەبەن!!، ئێمە ڕۆژنامەمان هەیە بەڵام گەر ئازادی نوسینیش هەبێت ئەوا خوێنەرێکی جیدی دەگمەنە و کاریگەریەکانی لە بازنەیەکی تەسکی پڕوپاگەندەیدایە!!، دادگاو دادمان هەیە، بەڵام سوستمێك نیە بۆ سەربەخۆیی دەسەڵاتی داداوەر، خێڵ و شەریعەت لەپشت دادوەرەوە حوکم دەکەن!، ئێمە مۆدێرنین لە ژیانی کۆمەڵایەتیماندا کەچی پڕۆگرامی خوێندن و یاسا و ڕێساکان و کەش و هەوای قوتابخانەکانمان و تەنانەت زانکۆ کانیشمان وەك مزگەوتێکی دەماکدار وەهان!، ئێمە باس لەئازادی مرۆڤی کورد دەکەین ،کەچی سوستێمی فەرمانگە و قوتابخانە لەسەر چەپاندن دامەزراوە!!، ئێمە باس لە گلۆبالیزم دەکەین کەچی ئاومان نیە خۆمانی پێ بشۆین و گەر خوێندکارانی زانکۆ مانبگرن لەبەر نەبوونی ئاو، پێیاندەڵێن : ئاخر ئێوە کەم خۆتان بشۆن!!.حزبی کوردی بەسەدەها خولی ئینتەرنێت دەکاتەوە کەچی لەگەڕەکی ئەودیوو مقەڕی حزبەوە کارەبا نیە و کێشەی ناوەکی ودیموکراسی و گەندەڵی سیاسی و ئیداری لەئاستێکی ترسانکدایە!! ...ئێمە لەشاردا دەژین بەڵام شار گوندێکی

گەورەی خێڵەدەسەڵاتدارەکانە، بەکورتی وبەکوردی هەموو ژیانی ئێمە لەنێو بازنەکانی ڕووکەشی و شێوەخوازیدا دەسوڕێتەوە.

لەم کەلێنانەوە لەدژی ئەم (ژیانە ڕووکەشیە) خۆپیشاندانی کەلار گەشەی سەند و لەگەڵیشیدا ئاکرێ و ئێستاش بەردەوام لێرە و لەوێ مانگرتنی خوێندکارانی بەشە ناوخۆیەکان و فەرمانبەران و مامۆستیان توێژەکانی دیکە لەم لاو لەولا بەشەرمنیەوە دەستی پێکردووە، دیارە هێشتا ئەمانە فۆرمی خۆپیشاندان و نارەزایی بۆڵەبۆڵکارن و هیچیان نەبوونەتە بەرنامەی کار، هیچیان نەبوونەتە (گروپەی فشار) ی بەردەوام، کە لەئەلفەوە تاوەکو یای مروای دوای مەسەلەکان بکەون و دوای چارەسەری کێشەکان بکەون، لەداواکاری زیاتر هیچی دیکەنین، هیچی پرسیار نین لە شەرعیەتی دەسەڵات و شێوەی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە و بەتاڵان بردنی سامانی نەتەوەیی کوردستان. هیچیان پرسیار نین لەخودی کێشەکان، لەجەوهەری مەسەلەکان، هیچی پرسیار نین لەمەڕ ڕەوایەتی سوستێمی بەڕێوەبردن وپەروەردە لە کوردستاندا ..بەڵام لەگەڵ ئەمانەشدا ناتوانین بڵێین کە ئەم خۆپیشاندان و گەڕەلاوژانە گرنگی مێژوویان نیە و لە(خودێکی بێ ئاگا) وە ئەنجامدراون، نەخێر ، خودێکی هوشیارە بە کێشەکانی ، لەفۆرمی ئەزموندایە و نەبۆتە کاری جەوهەری و بەردەوامیەکی تیۆری و زەمەنی پێگەیشتنی خۆیان پێویستە. گەڕەلاوژەکان خاوەنی ئامازەگەریی خۆیان، بەڵام هێشتا لە(فۆرمێکی باڵا)دا خۆیان دانەڕشتووە، هێشتا کەش و هەوایەك هەیە کەحزبی کوردی ڕێگرە لەبەردەمیداو خەریکی شێواندنێتی، بۆ نمونە بەکارهێنانی میتۆدی گەڕەلاوژە بۆ لێدانی حزبێکی سیاسی دیکە، هەر وەك ئەوەی چۆن بینیمان گەڕەلاوژەکاران بە ئۆرگانیزەکراوی مقەڕاتی (یەکگرتووی ئیسلامیان) لەمانگی دێسمبەری 2005 دا داخست و ناوچەکانیان لێ پاکژکردنەوە. ئەمە تێکەڵکردنێکی وەرەقەکانە و بەکارهێنانی میتۆدێکە کەلەنارەزاییانی کەلار و ئاکرێ و خۆپیشاندەرانی زانکۆی سلێمانی بەکاریان هێنا، بەمانایەکی دیکە، ڕەدڵ و بەدەڵکردنی میتۆدەکان و ڕەواخوازیان دەخاتە بەردەم هەمان پرسیارەوە بەوەی: گەر لەئاکرێ جەماوەری تورە بەنزیخانە بسوتێنێت لەبەر هۆی گرانی و ترسی بێکاربوونی شۆفێرەکان، ئەدی بۆچی لەدهۆك و ناوچەکانی دیکە کەدژ بەمقەڕاتی حزبێك ئاژاوەبنێنەوە، ئەوەمان پێ قووت نەچێت ؟!!. بەکارهێنانی کەش و هەوای ئۆپۆزیسیۆنی خوێندکاران و خۆپیشاندەرانی دژ بەدەسەڵاتی کوردی و بەتاییەت بەکارهێنانی لەپێش هەڵبژاردندا بۆ ئامانجەکانی حزبی کوردی، بەشێکە لەو یاریەی کەدەسەڵات وەك میتۆدێك سوودی لێوەردەگرێت..لەبەر ئەم هۆیانە دەسەڵات دەتوانێت زیرەکانەتر لە خۆپیشاندەرانی دژ بەخۆی، میتۆدەکان لەوان قەرزبکات ، دەسەڵات خاوەنی لوتێکی هەستیارترە لە بەهەند وەرگرتنی ئۆپۆزیسیۆنەکانی، وەك لە ئۆپۆزیسیۆن خۆی .. ئەمانە و زۆری دیکە لەخولگەی پرسیاری جەوهەریدا بوونیان هەیە و هۆشمەندیەکی نوێی پێویستە کەتواناى هەبێت خۆی لەگەڕەلاوژەی نەوەکاندا خۆی فۆرمولەبکاتەوە و لە گەڕەلاوژەوە ببن بەرنامەی کار و کەش وهەوای نوێ ببەخشن بە کۆمەڵگە.

یەکێك لەئامانجی ئەم گوتارە پەرپێدانی ئەو تیۆرە ڕەخنەییە کە گەڕەلاوژەکان بپارێزێت لە مانەوەیان لە فۆرمی گەڕەلاوژە و خۆپیشاندان، بەڵکو بوونیانە بە(گروپەی فشاری بەردەوام) کەئامانجی لێدانی کوێرانەی دەسەڵاتی حزبی کوردی نیە، بەپێچەوانەوە ئامانجی پەرپێدانی دۆزی ڕەخنەگرتنە لەپێناو زیاتر بەئەقڵانیکردنی ژیانی مرۆڤی کوردی و پەرەپێدانی کولتورێکە بۆ سیاسەت و دەرچوون لەبازنەی (شێوە ژیان) بەهەموو دووریەکانیەوە.

یەکێك لە ڕاڤەکردنەکانی ئەم دوایەی پۆلیسی فەڕەنسی ئەوەبوو، ترسی حکومەتی فەڕەنسی لەم گەڕەلاوژەیەی دوایی پاریس تاڕادەیەك ترسێکی زێدەڕۆ بوو. پۆلیسی فەڕەنسی ڕای وابوو، ڕاستە هۆکاری کۆمەلایەتی و کێشەی کۆچبەر و نەوەکان بوونی هەیە و دەبێت بە جیدی ئاوڕی لێبدرێتەوە، بەلام ئەمە مانای مەترسی بەردەوامبوونی گەڕەلاوژە نیە، لەبەر هۆیەکی زۆر ئاسان ئەویش ، ئەوەیە کەتاوەکو ئێستا پۆلیس خۆی لەبەردەم کەسانی ڕابەرێتی و تیۆریکاری (تیۆرەکار) بۆ دەستنیشان نەکراوە کە لەپشت ئەم گەڕەلاوژانەوە ڕابەرایتی بکەن و تیۆەر و ڕاڤەکار بن بۆ گروپەکان، ئەمەش بەڕای پۆلیس ئەو گەڕەلاوژانە تەنها لەچوارچێوەی گەڕەلاوژە و فۆرمی گەڕەلاوژەدا پێناسەدەکات کە توانای خۆئۆرگانیزەکردنی نیە!!، کەنەك مەترسی ، بەڵکو توانای خودناسینی کێشە جەوهەرەیەکانی خۆی نیە، هۆکاری سەرەکیشی غیابی بونیادێکی یەکگرتوویی خاوەن گوتارێکی تایبەتە..

لەڕابووردشدا ئەو ڕاستیە ئاشکرایە کە نەوەی 1968 نەیتوانی بەڕاستەوخۆیی دەسەلاتی سیاسی بگوڕێت، بەلام توانی ژیانی نەوەیەك ئازایانە بکات بەشوناسی خۆی،و کەش و هەوایەکی نوێی سیاسی و کۆمەلایەتی ئاوەهای هێنایەگۆڕێ، بەجۆرێك لەهەڵبژاردنەکانی داهاتووی ئەورپادا، ئازادی سێکس و کرانەوەی کۆمەلایەتی و زەمانەتی کۆمەلایەتی و دژی میلیتاریزەبوون، ببێت بە دروشمی ئەو پارتانەی کەدەیانەویست لە هەڵبژاردندا سەرکەوتن بەدەست بهێنن. نەك هەر ئەوەندە، بەڵکو توانیان لەڕێگەی گەڕەلاوژەکانیانەوە، هەموو دنیای مۆدێرنە بخەنە بەردەمی پرسیاری گومان و نوێ بوونەوە..

من پێمووایەنەوەی نوێیی کوردی دوای چوارده ساڵ زیاتر دوای ڕاپەڕین ، کەش و هەوای ئەوەی بۆ خەملیوە کە لە گەڕەلاوژەوە و بۆڵە بۆڵەوە، ژیانی خۆی بگوازێتەوە بۆ نێو ڕووبەرێکی ئازادانەتر و ئاسوودەتر، کاتی ئەوە هاتووە (هێلەگەرمەکانی) خۆیان ڕابکشێن و شوناسێك ببەخشن بەخۆیان، کاتی ئەوە خەملیوە کە منداڵەکانی شۆڕش داوا لەشۆڕش نەکەن، بەڵکو گومان لەخودی شۆڕش بکەن، بەدگومان بن لە هەموو کۆنزەڤاتیڤیەت و کۆنەخوازی گوتاری سیاسی و کۆمەلایەتی هەبوو ،بەدگومان بن لە هەموو موقەدساتێکی پڕوپاگەندەبۆکراو ..

تەواو

ئیسماعیل حەمەئەمین
نورنبێرگ 16. Dezember 2005
hamalaw@hotmail.com

سەرچاوەکانی ئەم باسە :

1) Günter Grass: Unkenrufe. Büchergliede Steidl Verlag. 1992.

2) Ulrich, Chaussy: Die drei Leben des Rudi Dutschke. H. Luchterhand Verlag 1983.

3) www.rafinfo.de: Frank Schubert, Andreas Gohr: Habermas und die RAF, 27. Januar 2001.

4) www.studien-von-zeitfragen.net: Heide Berndt: Was heißt kritische Theorie der Gesellschaft heute? keine Laudatio auf den kritischen Theoretiker Jürgen Habermas.

5) www.titel-forum.de: SZ DISKOTHEK - 1968 von Jörg von Bilavsky.

6) Claus Leggewie, 1968 ist Geschichte. Aus Politik und Zeitgeschichte (B 22-23/2002.

7) Wolfgang Krauschaar/ Jürgen Hrmann: Die Aura der Gewalt. Lettre International 52 Deutsche ausgabe 2001

8) **http://www.dhm.de/lemo/html/1968/**

9) Eduardo Galeano: Das Buch der Umarmungen. Hammer Verlag 1991.

10) Dominique Vidal: Eine französische Unruhe. Le Monde diplomatique, Dezmber 2005, Deutsche Ausgabe.

فۆتۆ : هابرماز بۆ خوێندکاران دەدوێت

فۆتۆ 2 دوتچکە لە فێبرواری 1968 لە بەرلینی ڕۆژئاوا بۆ خوێندکارانی زانکۆ دەدوێت.